

SZÍNHÁZ

DÁMAMELLÉKLET

1981

JÚLIUS

Kicsoda Csömöre bácsi?

(A történelem mellett — gyalogosan) A Végeladás drámai magja — egy bácskai kisember hosszú és kínos haldoklásának története — nehezen írható le egyértelműen, annyi azonban bizonyos, hogy jellege szerint alig drámai. A lírai részletek is tévútra vezethetnek, bár tagadhatatlan, hogy a darabot költő, a modern magyar költészet jelentős képviselője írta. A „lírai” Tolnai esetében groteszk-elemző művészi beszédet és egy sajátos metafizikai faktúrát jelent.

A dráma egész koncepciója azt sugallja, hogy groteszk hangvételű visszaemlékezésről van szó. A visszaemlékezés groteszk, önmagát megkérdőjelező, önmagát eltüntetni akaró, mert elvesztette tárgyát: a történelmet. Csömöre sorsalménye: a lélek káosza. Az ő személyes történelme az, hogy mindig a történelem mellett menetelt gyalogosan! A spontán historiai káoszról menekül most a racionális rend: a halál felé. Életében számára csak egyetlen racionális dolog létezett, létezik: a halál. Több mint ötven éve Csömöre halálos beteg.

Halálát: élete értetelmét tervezi meg ez a közép-európai kisember, amikor mindennapi tárgyait szétesztogatja. Mivel nagyobb lesz az üresség körülötte, annál közelebb kerül az elmúláshoz. S mivel a tárgyakhoz a történelmi (azaz „történelmi”) lét nyomai, emlékei kapcsolódnak, egy süvegcsukor, egy gyűrűdeszka távoztáva l a „történelemtől” való végleges és teljes elidegenülés is lezajlik.

Csömöre sorsában, jelzésszerűen, jelen van a közép-kelet-európai történelem hétköznapi mitológiája: a szibériai hadifogság, a háborús zűrzavar, a folytonos veszélyeztetettség élménye, a forradalom kaotikus megjelenésének látványa, a hazatérés-megtérés elégikus szemlélete. Ez az epikus életfolyam azonban csál: *potenciális élményanyag*. Csömöre rejtőzködő élete a lehetséges epikumot teszi drámai tárggyá. Nem az bontakozik ki, ami szükségszerű, ami megtörtént, hanem ami megjátszható, színlelhető. Nem a történelem lép színre, csak egy lehetséges történelmi szerepjátszás. A színpad nemcsak helyszín, hanem (ellen)történelmi szereplő: a színpad térképében a történelmi élet mimelése bukkan föl. Csömöre sorsa: a színpadra ítélt történelem kiüresedése.

Ezért az Igazgató szerepe nem csupán narrátori. Ő viszi színpadra az egész élet látszatát. Így azután Csömöre úgy lépked a halál felé a világtérképen, mint az a hős, aki nagy kérdéseket tud föltenni a világnak, ám a válaszok — nem az ő válaszai — más, még nagyobb, el nem hangzott kérdésekre visszhangzanak. A színész-trupp és Csömöre között ezért végzetes a félreértés. Csömöre a félelemre, a tehetetlenség érzéseire, saját szét-porladó életére keres utójára feleletet, a trupp viszont parodizálja a lét és a történelem értelmét. Ez az össze-nem-találkozás a Tolnai-dráma ironikus metafizikája.

Ma már megszokottak azok a drámai-színpadi kérdések, amelyekre a lét nem nyújt választ. A drámai hős kérdez, az „isten” pedig hallgat. Itt mintha az „isten” kérdezne, és a hős hallgat. Csakhogy az „isten” egy dilettáns színésztrupp képében érkezik el. Mert dilettánsok, nyíltan vállalkoznak arra, amire Csömöre csak né-mi hamis pátosszal: a szerepjátszásra. Nagy kérdéseket tesznek föl a dilettantizmus maszkja alól. S ezekre Csömöre bácsi nem ad választ (nem ezekre ad választ) : öregemberes rögeszmésséggel támo lyog saját halála felé. Ez az egyet-len, megmaradó evidenciája.

A Csömöre—Borbély viszony: torzószerű — mert megoldatlan. Összetartoznak és gyűlölik egymást, egymásra vannak utalva, és egymás ellenében élnek. Csömöre bácsi érzi a történelem korrózióját, a Borbély pedig már csak a korrózió történelmét észleli. Hogy közülük melyik a vesztes, arra itt nincs válasz. A Borbély megborotválja a halott Csömörét, és bevallja: ő is csak szerepet játszott Csömöre bácsi előtt.

A Végeladás meglepő drámai képletet hordoz. Az ember saját talpalattnyi földjéről, élet-kelepcéjéről; az emberről, aki a metafizikus égre tekint. Az pedig hallgat, nem válaszol. De az ember még nem tudja, hogy az ég is kelepcébe került, és visszanéz rá, a végtelenül. közömbös, halál előtt toporgó emberre. Az is hallgat, Tolnai Ottó modern metafizikus bohózatának tragikum a ez.

Végel László

II.

(Csömöre, cc kénytelen színész) Mennyiben színész Csömöre bácsi? A kérdést azért kell föltenniünk, mert megválaszolása nélkül lehetetlen kapcsolatot teremtenünk az öregember és a rárontó színésztársulat tagjai között. Azt kellene megfejtenünk, mennyiben kerül alárendeltségi viszonyba a Csömöre—Borbély páros a színésztrupp szemben?

Az első pillanatban azon ütközünk meg, hogy Csömöre a darab folyamán nem változik. Mák Ferenc (Uj Szimpozion, 161. szám) úgy véli: a Végeladás cselekményének konfliktusa áthelyeződik a nézőbe: így „messze el-kerüli a műfaj anakronizmusának veszélyeit ... A konfliktus áthelyeződik a Szellem szférájába”. A „mit választok?” kérdése így csupán feltételelesen jelentkezik, s nem a hős: a néző fogalmazza meg — így: „mit választhattam volna?” A világhuzatba kitett egyén tudatában van cselekvésképtelenségének. A cselekvés — és egyben a választás — abszurditása a puszt a körülményekre utalja. Az abszurd helyzetben minden körülmény — az egyén szemszögéből — misztifikált. Így az abszurdban nincs típus, legfőljebb jelkép; vagy még inkább csak humánumjelzések a körülményekben. Ha ily módon fogjuk föl az abszurd drámát — akkor Tolnai Ottó darabját ettől távol állónak kell tartanunk.

A Végeladás ugyanis az értékelés drámája. A körülmények, amelyek Csömörét fogva tartják, állandóan mozgásban vannak. A helyzet, amelyben Csömöre állapota még humánus állapot lehetett, konkrét politikaitörténelmi-társadalmi-erkölcsi viszonyrendszerében nincs már; egyetlen fönmaradt részecskéje az öregember, aki rekonstruálja: rekonstruálni kénytelen a volt helyzetet, körülményeket. S erre csak úgy képes, ha még fönmaradt tárgyi és szellemi valóságát fölmeri. Értékeli. A drá ma alapjellemzője az a paradoxon, amely ebből a folyamatból kitűnik: a megszokott összegzés, összegyűjtés helyett Csömöre szétszór, devalvál. Így történik az ő ítélethozatala. Értéket bont le, apróz, elveszt.

Miért teszi ezt? Csömöre bácsi nem revideál. Nem próbál elidegenedni az időben lemerült eseményektől, személyektől, tárgyaktól, helyzetektől, hanem azonosulni szeretne még egyszer velük. Utójára. Lebontó értékelésének ez a célja.

Átfordul-e az állapot — tettbe? Cselekvő magatartás-e valóban Csömöre bácsié? A valóságos cselekvés nincs jelen a figurában. S itt fordulunk vissza alapkérdésünkhöz: mennyiben színész Csömöre bácsi? Mert ha nem az, akkor nem képes végigcsinálni, nem képes lebonyolítani ezt a különös önértékelést. Végül László a szindarab Újvidéken tartott, Virág Mihály rendezte bemutatójáról ezt írta: „A dráma akkor kezdődik, amikor Csömöre föl-ismeri, hogy egyedül a halál szabad. Fölismeri, hogy ezzel lehet kalkulálni, bohóckodni, sőt a szerepjátszás emberi fordulatait is át lehet élni benne... Csömöre élete a történelem nullapontján kap formát.”

Igen, Csömöre színész, bohóc, aki a halál előtti, le-bontó önértékelését művi módon, laboratóriumi kísérlet formájában végzi el. Választása — ha ezt egyáltalán an nak nevezhetjük — egyszerűen a módszer, az el járás, a stílus megválasztása. Lebomlása a megsemmisülésig, a halálba szegényülésig — mint a társadalmi körülmények utolsó tényezőjének lebomlása a történelmi nulla-pontra — nem csupán rajta kívül álló, biológiai és idő-folyamat eredménye. Tudata, az elmúlásra törekvés kísérlete közepette is megőrzött összegező ösztöne ezért kerülhet konfliktusba az „eleve elrendeltetett”, tőle függetlenül létező — és folyamatosan lebomló — körülmények (a valóság?) kényszerével.

Ehhez a „valósághoz” egyetlen szál köti Csömörét : a Borbély. Ki ez a Borbély? Kisvárosi iparos, *couleure* local figura, aki -- akárcsak kuncsaftja — egy elmúlt világgállapot sajátos jegyeit konzerválja? Ezt elsősorban az életkori különbözőségek zárják ki. Továbbá — és ebből adódóan — a Borbély tapasztalatlansága, illetve ta-

pasztalatainak más milyensége. Nem véletlen, hogy Tolnai Ottó pontosítja a három főszereplő életkorát. Csömöre: nyolcvanéves múlt; a Borbély: középkorú; az Igazgató: harminc esztendő körüli. Akárhogyan számoljuk, ez 1976-ban — a Borbély szájából elhangzik a pontos dátum — történelmileg három egészen pontosan meghatározható nemzedéket jelent. Csömöre a Monarchia összeomlását, a két háborút cselekvően-szenvedően meg-élő ember; a Borbély az ötvenes évek okozta zűrzavaros kialakulatlanság áldozata; az Igazgató a hatvanas évek-ben felnőtté-tudatosává vált „diadalmas” generáció nép-viselője. Egyértelműen meghatározható a három történelmi időszak egymásmellettsége. Ha családi drámaként kezeljük, akkor nagyapa, fiú, unoka egyidejű színpadi megjelenítésére is gondolhatnánk. Ám sem rokon, sem egyéb intim kötődésű szálak nem lelhtők föl a három főszereplő viszonyában.

Sem az Igazgató, sem a Borbély nem kerül a maga akaratából — esetleg erőszakosan — kapcsolatba Csömöre bácsival. Ő az, aki kiprovokálja jelenlétüket, föl-használja személyüket saját önpusztító játékához, alakoskodásához. Hogy ebből a játékból mégiscsak nyilván-valóvá válják az elvontan sorsnak nevezett történelem humánus volta. Csömöre bácsi tehát abszolút színész: halálával bizonyítja, szentesíti élete egyébként szinte föl sem ismerhető értékeit. Így kísérletének végső soron az ad rendkívüli mértéket, hogy legalább másik szereplőnek a történelmet hívja ki, megküzd vele, benne és általa — s magával együtt tanulsággá (az elkövetkező nemzedékek számára kétes értékű, de kétségtelen tanulsággá) objektíválja.

Tömöry Péter

TOLNAI OTTO

Végeladás

Játék térképpel, négy részben

Szereplők:

CSÖMÖRE (nyolcvan éves múlt. Fekete drótkeretes szemüveg. Hosszú, fehér pöndöl. Gallér nélküli fehér ing, feketésszürke mellény, nadrág. Nagy fekete bőr-papucs. Vékony görbebot.)

BORBÉLY (középkorú.)

IGAZGATÓ (harminc év körüli. Fekete pulóver, fekete öltöny, piros mellény, piros cipő.)

SZÍNÉSZEK (az első részben megjelenő tiz-egynéhány tarkán öltözött színész alakít minden további személyt. A fiút az egyik színésznő — a Lilike nevű — játssza. Nem kell törekedni a teljes átváltozásra, nem baj, ha észrevesszük, hogy a színészek színészkednek — így lesz egyé a két „szinmű”, a VÉGELADÁS és a NINCS MARADÁS ...

E négy, hosszabb-rövidebb részből álló, valójában inkább állóképekre, mint történésre-cselekményre törekvő játék megírására egy öreg kanizsai bácsi inspirált, aki-nek sikerült megállnia, mint egy nagy fának, nehéz, viharos sorsa közepette — lelsőjárászáli tanyánkba nála vásároltunk evőszközöket, ágyat, tükröt —; írás közben is többször meglátogattam, sőt arra is gondoltam, a rendezővel és néhány színésszel is *elmegyünk* hozzá, veszünk tőle valamit; ám írás közben már pl. Csömörét és Lilikét Fejes György színészre és Ladik Katalin *színésznőre* gondolva formáltam — tehát, az alakok és a történet mégiscsak teljes egészében kitalált, ahogy mondani szokták; semmi köze a valósághoz. Módszerem genezisést, kialakulását illetően: az újszéki televízióban, majdhogynem a véletlennek köszönve, *végignézttem* egy német háborús bűnösökről szóló, lényegében ismert filmanyag bevágását... Azt, hogy *végignézttem* — talán idézőjelbe kellene tennem, mivel a szinkronizálással valami nehézségek támadtak, és az akasztást ismételtet-ni kezdték. A sarokba húzódva, mind jobban vacogva figyeltem Goringék végtelen akasztását. Ez a végtelen oda-vissza akasztás, amelyet rajtam kívül senki sem látott. teljesen kimerített, hajnal felé alig tudtam lábra állni, úgy éreztem, a kötél minden csontom összetörte, s még ma is hiszem — látom! —: csak én hagytam ott a vágást — az akasztás történik, oda-vissza, az akasztás: áll!

Kiürített színpad. Erős, meleg fény. Szemben egy nagy térlép lóg, szőnyegkért takarja a földet. Az első sorban ülők a térképészeti adatokat olvashatják és természetesen: a térképet készítő festő aláírását. jeleit. Fenn, középen nagy fekete betűkkel írja:

ÁZSLA

A térkép mozgatható, olykor lebeg, olykor akárha a szoba falára lenne festve. Némileg rokon ez a térkép -- játékunk tulajdonképpeni főszereplője — DIVATBEMUTAO TÓ című drámám óriás szörméjével, de talán rokonít-ható L juhimov Hamletjének mozgó faliszőnyeg- függőmjével is ...

Csönd, majd a borbélyműhelyek nádfüggönyének halk csörgése, konkrét zenéje.' aztán magnetofonról rriegszölal egy hang:

A. TÉRKÉP A MŰVÉSZETEK BEN

„Akinek térképészeti szeme van (Krlzsa) Minden bizonnyal egyeznek velem a kedves nézők, hogy Jan Vermeer van Delft szent neve kell hogy álljon minden kartográfiai értekezés, népszerű elmefuttatás élén. Préselt síkú kis színpadaink képeinek falát legtöbbször a VII. tartomány Hollandia-mappája borítja. Vermeer térképei afféle impresszionista, pointillista képek képbén.

A *festőművészet* dicsérete című kép, elemzői szerint, Hollandia dicsőségéről beszél. Igen, a festészet Hollandia dicsősége, mondja Vermeer 1661-ben. tehát éppen

akkor, amikor Amszterdamban megjelenik Varenius

GEOGRAPHIA GENERALIS

című könyve, mely többek között a térképészítés mód-szereiről szól, és — természetesen — a hajók építésére, terhelésére és kormányzására vonatkozó tanulmányokkal fejeződik be. Itt, mondja az egyik elméletirő, a racionális földrajz fejlődése és a nagykereskedelem gyakorlata közötti viszony világos ... Mindehhez mi csak annyit tennénk hozzá, kedves és felettébb türelmes nézőink, hogy a nagykereskedelem hódítását-dicsőségét nemcsak azért követhette a festészet, a festészet dicsősége, mert anyagi feltételeket biztosított részére, hanem azért is, mert a hódítás utazást, egzotikumot (a minden-kori egzotikum szimbólumát: a gyarmatúrát), a napot, a fényt, *igen*:

A FÉNYT!

is jelentette.

E szürke, ködös-nedves, kis, víz alatti országba, Hollandiába, mint valami különös tárgyat hozták el a napot, a fényt, a németalföldi ember nosztalgiájának-melankóliájának egyetlen és örök tárgyát, igen, a fényt, a németalföldi s minden más festészet központi attributumát...

Amszterdamban, a némán evező, csúszó, hóból gyúrt hattyúk között sétálva, még a legködösebb, még az esős napokon is látható, megérinthető ez a fény: az indonéz lányok arcán. Igen, ezekről az enyhén kreol arcokról a trópusi fény ömlik el az üzletek elé zsákokban kirakott gyarmatáru illatában ...

Utazás, mondtam. És ez már a következő nagy — tán a legnagyobbnál — kartográfiai stúdium címe. Baudelaire költeményeire gondolok természetesen:

A kisdíák mereng mappán és tarka képen

s a Mindenség neki, mint lelke éhe, tág ...

Itt is az egzotikumokról van szó elsősorban, mert hát mi más az egzotikum, a gyarmatáru *csomagolása*, reklámja (melyről annyit ír pl. Krlzsa), mint a különös, a nosztalgia, az utazás, a kaland minden értelemben:

A nap dicsó tüze a lila óceánon ...

A fenti *felsorolást* persze folytatnunk kell a bűnnel és a halállal, hogy még egy sorát idézhessük Baudelaire Utazásának és a térkép egy újabb, számunkra igen-igen fontos dimenzióját is sejtethessük:

Halál! vén, kapitány! horgonyt fel! itt az óra ...

A halál térképeit már persze nem nevezhetjük impresszionistának, pointillistának. Vannak térképek nap nélküli, vannak például az éjnek, a télnek is térképei. Leonid Szejka, a nagy jugoszláv festő, az Ukrajnából korán Belgrádba került és topográfus-tisztként, terep-térképész-tisztként dolgozó Trofim Vasziljevics fia, szinte predestinálva volt arra, hogy fény nélküli térképeket készítsen, hogy elkészítse a lét telének, éjének, a lét vulkanikus zónájának térképeit, hogy elkészítse a halál térképeit. Éppen azért, mert ez az ember (anyja görög-cinár származású volt), a holland mesterek ígézetében élt.

Szoba a vulkanikus zóna térképével

című (i 960-ban készített) festményének felső sarkában

VERMEER

nevét olvashatjuk, a térkép egyik hegyvonulatának a neve pedig

LEONARDO

Leonardo, aki először állt meg a régi, omladozó falak előtt. mint festmények, mint impresszionista, pointillista térképek előtt ...

E térlép, éppen úgy, mint a Dr. Faustus *alkimista szobája* című festmény térképe, megrongálódott; borzasztó — hogy úgy mondjam: totális-gyűrettetésen, meggyűrettetésen esett át, mint maga a föld (mint maga az emberi arc, az emberi test), önálló informelfestménnyé lett. Tárgyak *kerülnek rá*, élő talajja lesz, magával a földdel kötődik össze.

Szejkát magunk is ismertük, kedves nézőink, mandarin nagyságú tumorral a koponyájában halt meg 1969-ben; vermeeres-borgeses valótlán, abszolút-gyúrt, s éppen ezért még a katonai térképeknél is aprólékosabb, valóságos térképet a mi ujaink is érinthették ...

Szejka informel tehát: domborműszerű térképeinek ismerete után már egészen természetesen hat Franz Kafka térképe, mely már értekezésünk végét, játékunk kezdetének közeledtét is jelzi. Csupán egy mondatot kell idéz-nem apjának írt leveléből:

Néha magam elé képzelem a föld térképét kiterítve, s

Téged, ahogy keresztben fekszel rajta.

A legújabb kartográfiai eredmények közül csak kettőt említenék:

Horacio Zabala

A TERROR KÉT MINUTUMA

című (1974-ben készült) konceptuslista munkáját: Észak-Amerika nyitott térképe, fenn, középen nagy betűkkel 2 MINUTOS DE TERROR

majd lejjebb, az egész térkép, a tenger is, tele van nyomtatva vízszintes sorokban a

TERRORISMO

szóval. Az írásnyomtatás mintha krumplibá vágott betűkkel készült volna. A térkép,

REPUBLICA ARGENTINA

MAPA POLITICO

természetesen alá van írva, és dátummal is el van látva, a pecsételés, a megpecsételés dátumával.

Horacio Zabala le- és megpecsételt térképe Pilinszky János Gyermekelv és katonák című színműve széttépett mappájának párja.

Étkészőköcsi — írja Pilinszky. Az egybetolt asztalokon a világ térképe. Fölébe hajolva egyedül Hitler ül. A különböző tábornokok, katonák körülhajolják ... A vagon kiürül. Aztán az aranykontyos lány leszedi az asztalt, a tányérokat. És a tányérok alól fölemel egy óriási színes térképet. A világ térképét. Lassan, zajtalanul darabokra tépi.

Pilinszkyt persze nemcsak e miatt az óriási színes térkép s a világ minden lehetséges katonai térképének visszavonása, széttépeése miatt említettük, hanem azért is, mert a magyar színházak közül az ő színháza a legkevésbé literatúra számunkra, s azért is, mert tulajdonképpen ő fedezte fel nekünk a *statikus utazások* nagy rendezőjét, Wilsont, azt a nevet, amely, mint egy repülőgéppel húzott feliratot (angyal szájából kifolyó tekerccsen), az új színház felett olvasható ...

Befejezésül még csak annyit, hogy Maurits Ferenc újvidéki festőművésznek nemcsak azért van köze kartográfiaihoz, mert Szejka barátja volt, nem, hiszen az ő nagy formátumú festményeit én mindig is hűsevő virágokkal teljes, zölden-Mán foszforeszkáló térképeknek, létünk térképülisszáinak tudtam ...

És most már valóban csak az maradt hátra, hogy megköszönjem figyelmüket és megkérjem Önöket:

hajoljanak a játék fölé, igen hajoljanak fölé, mert hiszen afféle anatómiai órán vagyunk ...

Rövid ideig ismét csönd, és ismét csak a térkép látható. Kihül a 'meleg, egzotikus fény, elsötétedik a szín. Zene nincs, és mégis, mint mondtuk volt, néha-néha mintha hallatszana a borbélyműhelyek nádfüggönyének finom csörgése.

Első rész NYÁR

Fokozatosan kivilágosodik. A szín egy könnyen mozgat-ható üvegfallal két részre van osztva. A térkép a belső helyiség falán lóg, részben ágy és szekrény takarja, elől most afféle szőnyegnek tűnik.

Egymáshoz ütött bambusznádak hangja: mind a négy rész ezzel a jellegzetes kopogással kezdődik, a borbélyt. a borbély jövetelét, jelzi, és a nád függöny „zenéjével” képez valamiféle egységet

CSÖMÖRE Ho ... ! Ho ... ! Hol!? Hol vagyok?! Hu... ! Ho... ! (Fulladozva köhög) Azonnal... Azonnal világgosságot gyűjtök! (Halkabban) Még leverem a cilindert ... (Egészen közelről) Pedig még a boltomból való. Majd ötven éve szolgál. Egy cseh utazótól vettem... kétszáz darabot ... mindig is jobban szerettem üveggel dolgozni, mint tojással... Megyek! Megyek már, no! (Gyufásdobozzal, kulcsokkal csörög. Meggyújtja a lámpást, és lassan, nagyon vigyázva, rezgő ujjakkal helyezi rá a cilindert. Görnyedten óuja a kis lángot, várja, hogy átmelegedjen az üveg ...) Nyolcvan év után hajnalonta már nem ébred az ember, hanem felijed; majdnem azt mondtam: feltámad a halálból . . . és nem tudja, felhúzza-e a pöndölt, vagy nyugodtan mászkálhat csupaszon is... (Közben, megzavarva az áhítatos szöveget, ismét kopognak. Csak most rántja el a tenyerét, akárha 'megsütötte volna) Megyek... A túl-világra is áthallatszik majd a borbély kopogása? Szeretném, ha a borbélyom a túlvilágra is átkarikázna utánam . . . nélküle ... kése nélkül — tán már fel sem ébrednék ... Nyitom! Nyitom ...

A borbély kerékpárt tol be maga előtt. Nadrágja fel van csíptetve. A kormányon barna kiskoffer

BORBÉLY Adjon Isten, Csömöre bácsi!

CSÖMÖRE (bezárja a borbély után az ajtót) Adjon, fiam, adjon az Isten neked, adjon, amit akar — de csak neked, neked, fiam ... A madarak is téged vártak, ni, mocoognak már. (Az ablakhoz megy) A madarak... Ha egyszer majd újra kell születnem — a büntetésnek sosem lesz vége, édes fiam! —, szép, színes tollakat szeretnék...

BORBÉLY (az ablak alá támasztja a kerékpárt, leveszi a ..koffert) Miért már no, Csömöre bácsi?

CSÖMÖRE Borzasztó lenne ismét ... ismét a szőr, a sörte...

BORBÉLY Jönnék én, Csömöre bácsi, jönnék én!

CSÖMÖRE Kuttyákat, disznókat nem borotválsz tán még, édes fiam?!

Nevetnek. A borbélyt különös, hirtelen gyorsuló vagy fékező mozdulatokkal az asztal közepére helyezi a kis koffert, és hozzálát a nagy hajnali rituáléhoz, mely mind a négy részben ugyanaz és mégis más, egészen más, hiszen a negyedik részben már halottat borotvái. nos. Leveti zakóját. Elhelyezi a széket, felkattintja a kiskoffert

...

Hozom a snapszot. Itt van, tessék. Öntsél ... Képzeld, az egyik menyecske, a Rozika — a Farkas Pali küldte —, már ezt snapszosüveget is kiszúrta magának. Azt mondja, tetszik neki a formája. Minek a formája tetszik neked, édeském, kérdeztem. Az üveg formája, mondta. Miért? Mert olyan különös... Be is vezettem már a Könyvbe — siess, igyál, látod, már ez az üveg sem az enyém!

A Farkas Palit az a fal érdekli, üvegházat akar szerkeszteni a kertjében. Mondtam neki, a házat azért még nem kezdtük el bontani, Palikám ...

BORBÉLY De azért, ahogy látom, mennek a dolgok...

CSÖMÖRE Mennek, mennek, hadd menjenek, csak arra kell ügyelnem, hogy meg ne lóduljanak ... össze ne keveredjenek, össze ne gubancolódjanak ... Csak szépen, lépésben, lépésben, néha, tisztább napokon: galoppban.

BORBÉLY Végre aztán igazi bótot sikerült nyitnia a Csömöre bácsinak, igazi nagy bótot, engedély, mester-vizsga nélkül...

CSÖMÖRE Igazi bótot, fináncok nélkül... De beirtam-e valóban a Rozikát? (Lapoz a Könyvben)

...a kerti seprűk, kettő használt, az egyik télen, a másik nyáron, ezek léláron . a nagykések, az egyik rozsdás ... a garabolyok ... a gimpli kalitkája, üres, mióta már... G csalánszák ... Itt van, jól van, be van vezetve: Kecskés Rozika — :l méter kredencscipke, slingölt. A második asszony mindenhová csipkét akasztott, még a kredenc polcaira is — a többi csipkét már az első nap elvitte a Stein Cili... a nagy őrangyal, a ráma a Barna asztalosé. 1 darab zöld snapszosüveg, üres, ingyen ...

BORBÉLY Egy csöppet a Csömöre bácsinak is?

CSÖMÖRE Fél évszázada már vizen és tejen kívül semmit, még befőtött sem ... elolvadt volna a tudóm, el, mint a koch.acukor... Mindjárt jövök... (A belső helyiségbe csoszog és valamit emelget: leguggol, majd egészen lassan kiegyenesedik)

BORBÉLY (zsebkésével egy újságlapot vág szét kis darabokra, és szépen sorban, mintha kártyalapok lennének, elhelyezi őket az asztalon. Ezekre rakja majd az elhasznált habót. Vízet önt a szappanostájkába. Ki-rakja a pamacsot, az ollókat, a fésűket, a törülközőt, a vasalt szalvétákat stb. Villámgyors mozdulatokkal megfésülködik, három hullámot nyom a hajába. Szét-hajtogatja a szalvétákat. Ismét felhőrpint egy pohárával. Érezni, most az egyik legfontosabb momentum következik. Megtörli a kezét a kis piszkos törülköző-ben. Előveszi a teknőcnyelű borotvát. Két végét fogva maga elé emeli, majd hirtelen kinyitja, és kecses vivő-mozdulatokat végez, megcsillogtatja a pengét. Becsuk-já. Leoldja nadrágszíját, a kilincshe akasztja, és csattogva fenni kezdi a kést. Néha a nadrágjához kap, le ne essen. Be-beles az öreg után...) Mi a fenét csinál kend ott? Mi az? Ágyügolyó? Mi a fenét emelget, Csömöre bácsi? Segítsék? - Vigyázzon, meg ne erőltesse magát! Tornázik az öreg tuberán, tornázik ... Mi az? Mi a fene az? (Csömöre jön szuszogva. A borbély a

székhez ugrik, hirtelen a levegőbe lendíti, hogy ha netán volna rajta valami, lehulljon, és helyet kínálja. Visszamegy a kilincshez, befejezi a borotva fenését)

CSÖMÖRE Süvegucukor.

BORBÉLY Süvegucukor? Gyerekkorom óta nem láttam. Azt hittem, valami háborús trófea... a Nagy Berta levedéke ... Süvegucukor? Nyalja?

CSÖMÖRE Minden hajnalban felemelem néhányszor... Tényleg, mintha csak nyalnám, lassan súlytalanná lesz, súlytalanná, mintha már csak az emlékezetemben létezne... Mintha nyalnám . . . Nyalnám ... Valóban, mi mást is csináltam, csinálok én, mint nyalom a sebeimet ... nyalom, mint egy eltaposott kutya... Először, emlékszem, azért kaptam fel, hogy én is beleszakadjak, hiszen már vért köptem, és nem sok hiányzott... Ez két évvel az asszony, az első asszony halála után történt... az ölembe kaptam a süvegucukrot ... Aztán lassan megszoktam, és lehet, hogy éppen annak az első kétségbeesett mozdulatnak köszönhetem, hogy kibalanszíroztam magam . . .

BORBÉLY (mielőtt hozzákezdene a munkához, még egyfelhőpint) Egészségére!

CSÖMÖRE Az én egészségem, az az én egészségem, arra te, édes fiam, ne igyál, ne bizony. Még meg sem születtél, amikor én már halálos beteg voltam... A z én egészségem, ez a halálos betegség — és azok a halálos csapások... De én nem azért balanszíroztam ki a világot, hogy elmeneküljek, hogy megmeneküljek, nem; én, édes fiam: szembe-fordultam.

BORBÉLY Most már felkattinthatom a villanyt?

CSÖMÖRE Most már fel. Nem szeretem, ha egyszerre világosodik meg mind a négy sarok. Nem szeretem, ha egyszerre ugrik rám mind a négy sarokból a világosság. Azt szeretem, ha velem ébred, világosodik a világ, ha velem világosodik, bennem alszik ki minden

A borbély teátrálisan felemeli a pamacsot. Leveszi a facsíptetőt. Újra a pamacsért nyúl, magasba emeli, majd gyorsan forgatni kezdi a tálkában és Csömöre arcán

Kitől jössz?

BORBÉLY Az asszonytól.

CSÖMÖRE Mi az. már az asszonyok is borbélyal borotváltatják magukat?

BORBÉLY Az én asszonyom mellől, az ágyból.

CSÖMÖRE Ja, az más. Akkor még tiszta a késed . . . tiszta a késed ... ha téged össze is mocskolt az asszony a késed tiszta... A tiszta kés ...

BORBÉLY Most lesz decemberben húsz éve, hogy Csömöre bácsi az első.

CSÖMÖRE Most ki a második?

BORBÉLY A Kutvás Söti. A harmadik meg a Kis Kalapos; persze, ha kijezanodott már. Hétfőn nem tudtam megborotválni. Majdnem levágtam az orrát. Állandóan csak azt hajtogatja, drága angórafonál lesz az, drága angórafonál ... A felesége hazament Adorjánra megfőnni az angórafonalt ...

CSÖMÖRE A Kis Kalapos adorjáni?

BORBÉLY Igen, mind a ketten adorjániak ...

CSÖMÖRE Adorján ...

BORBÉLY Tegnap az egyik kuncaftom azt mondja, Batajnicán járt, és ott találkozott egy adorjáni emberrel; tudja maga, hol van Adorján, kérdezte tőle az...

CSÖMÖRE (mosolyogva) Hol van Adorján?

BORBÉLY Nagy emberek születtek Adorjánon. CSÖMÖRE

Még a Kis Kalaposnál is nagyobbak? BORBÉLY Azt

mesélik, hogy a Muhi Jóska bácsi fia

volt a nagycáger a Don-kanyarnál... Maga ott volt,

Csömöre bácsi, maga csak tudja.

CSÖMÖRE Valóban, még csak az hiányzott, még csak a Don-kanyar hiányzott! Még egyszer visszajutni oda — erre még nem is gondoltam. Eddig állandóan csak errefelé jöttem... Másodszorra én csak Pestig jutottam: Horgosra akartam menni az unokatestvéremhez, és egy olyan szerelvényre találtam felszállni, amelyről nem lehetett leszállni, és csak Pesten állt meg ... Visszajutni: oda.

A borbély kinyitja a kést, és fűtőrészve lát a borotváláshoz. A kisvárosi borbélymester hol angyali táncnak, hol véres élethalálharcnak nevezhető koreográfiája. Csömöre különös hangokat hallat, hogy énekel-e vagy jággat, nehéz megállapítani. Amikor kész és megtelnek a papirosok, újakat vág, újra szappanoz, újra feni a kést

BORBÉLY Csömöre bácsi, az ováltükör be van írva nekem?

CSÖMÖRE (a Könyv után, tapogat, fellapozza) Veres, Vatta Ttlatil, Vajda, Varga ... Vékony Ede — I darab ováltükör, a hurkatöltő fizetve, 100 darab szarszappan, 4 darab porcelán gyertyatartó. A hurkatöltőt ma elvi-, heted, kihúzom.

BORBÉLY És a gyertyatartókat, azokat mikor vihetem már el?

CSÖMÖRE Csak csendesedjél, alak csendesedjél. Mindennek eljön az ideje, magától jelentkezik minden egyes tárgy... .

BORBÉLY (ironikusan, bár nem akarja megsérteni az öreget) Most a hurkatöltő jelentkezett? Össze találta kevernai az évszakokat... hurkatöltő létre júniusban jelentkezik ...

CSÖMÖRE Igen, a hurkatöltő... Ez a hurkatöltő pillanata...

BORBÉLY (megáll, akárha, figyelné, hallgatná — látná a hurkatöltő pillanatát) Elviszem... A gyékényszatyrot is elvihetem?

CSÖMÖRE El.

BORBÉLY (mosolyogva) Azt hiszik, hentes vagyok... Igaz, néha össze is vérezem magam... Vannak kis pattanások, amelyek akár a gejzírek ... leütöd a fejüket, és csak úgy spriccel a vér ...

CSÖMÖRE Te. vagy az én angyali böllérem. Ede ...

A borbély újrakezdi táncát: nekiszalad, mint aki valóban gyilkolni akar, és akkor az utolsó pillanatban látványosan megbicsaklik, cselet csinál a késsel, és egy ab-szolút gyengéd mozdulattal ér a habhoz, az archoz. Majd egy ezüsttálkából megmossa, befújja, bepúderozza. A habok, mint egy cukrászműhelybe re, sorakoznak a papír-darabkákon

BORBÉLY (bokázva meghajol) Hajvágást. parancsot?

CSÖMÖRE Majd legközelebb, majd legközelebb. BORBÉLY (bepakol, majd egy kis zsíros noteszt vesz elő)

Csömöre Mihály, '76. június 3. -- egy szimpla borotválás.

CSÖMÖRE Én elkönyveltelek téged, te elkönyvelsz engem ... Fogd a hurkatöltődöt!

BORBÉLY (leteszi a kiskoffert, és megvizsgálja a nagy, kézi hurkatöltőt) Legalább száz disznóvágás illata .. , CSÖMÖRE Legalább száz ...

BORBÉLY (kezében a kiskofferral, a másikban a gyékénykosárral) A habcsókákat majd ki tetszik dobni, ugye?

CSÖMÖRE Csak menjél, fiam, csak menjél, mert neked is drága lesz az angórafonál ...

BORBÉLY (felcsípteti a nadrágját, felakasztja a koffert, és a szatyrot) Viszontlátásra! (El.)

CSÖMÖRE Viszontlátásra ! (Visszatotyog az asztalhoz, egymásba fordítja a habokat. Ide-oda totyog velük) Ha! Hab... Mintha csak ezüstöt reszelték volna be-le... ezüstöt a habba ... a habba... (Zörgetnek az ajtón. Megzavarodik, nem tud mit kezdeni a papírszeletekkel. Letérdel és ide-oda rakosgatja őket a földön. Újra zörgetnek. Felkapja őket. Kinyitja az ajtót. Belép a fiú.. Csömöre a kezébe nyomja a habtornyokat. A ;fiú nyugodt mozdulattal kidobja őket)

FIÚ A virágcserepekért meg a söröshordóért jöttem. Anyukám kérdezte, hogy a Csömöre bácsi el tetszett-e már adni a locsolókannát?

CSÖMÖRE A locsolókannát? Ki vitte el a locsolókannát? Ki? Gyere, mindjárt utánanézzünk a dolognak. A kasza, a balta itt van... Megvan: 1 darab locsoló-kanna, rózsa nélkül. Rózsa nélkül? Hogyan lehetséges ez? Rózsa nélkül?

FIÚ Miféle rózsa nélkül?

CSÖMÖRE Locsolórózsa nélkül... Ki vihette el a locsolórózsát? Mondd meg anyukádnak, nincs semmi más. A cserepek ott vannak a gangon ... (A könyvből) Fehér Árpád, Hajdúk Veljkova 6. -- 30 darab virág-cserép, 9 zománcos, 3 darab söröshordó, 2 darab virágosláda ... Mondd meg anyukádnak, nincs semmi más. Meg hogy 500 dénárral még tartozik ... De hogy akarod elvinni őket?

FIÚ Tragacccsal vagyok. (Kimegy pakolni)

CSÖMÖRE (látszik, szeretné még marasztalni a fiút) Várj csak ! (Megtörli a kezét) Ha... Ha... .Hab ... Rózsa nélkül... Hová lett a locsolórózsa? (Legyint mosolyogva) Dragacccsal vagyok... Dragacccsal van a fiú! De hiszen ő mindig dragacccsal van. Ó szállítja a

bognártól a koporsóshoz az új keresztek, az új akác-keresztek... Dragaccsal.

FIÚ (benéz) Megyek, Csömöre bácsi!

CSÖMÖRE Várj csak! Gyere csak be... Adok neked valamit... (Keresi tekintetével, mit is ajándékozhat-na neki) Adok neked... valamit... (A sarokban meg-pillantja a nagy rakás orvosságosüveget) Gyere csau, nézd! Nézd!

FIÚ (mint egy szép állat, a sarokban terem) Mik ezek?

CSÖMÖRE Az én orvosságosüvegeim! Nézd, mennyi! FIÚ (leguggol) Milyen szépek! (Egyenként a világság felé emeli őket) Milyen gyönyörűek!

CSÖMÖRE Ez mind a tiéd.

FIÚ Ez mind'?

Az öreg letérdel, és most ő is nézegetni kezdi az üvegeket. Játsszanak. Valami összefüggés van abban, ahogy a lámpás cilinderét tartotta és ahogy most a színes üvegcséket forgatja rezgő ujjai között. Eddig orvosságos-üvegek voltak, most pedig már csak üvegcsék, egy aggastyán színes, csilingelő játéka. De összefüggés van az öreg e mozdulatai és pl. a borbély és a színészek bizonyos mozdulatai között: a tárgyakhoz már nem mint használati tárgyalathoz közelednek, nyúlják, hanem mint utolsó dolgokhoz

CSÖMÖRE Boróka, boróka ethanbutol ... boróka, boróka viomycin ... neomycin capreomycin. Mennyi mici, tán még a micimet is megetette velem a doktor Kosztolányi?! Boróka, boróka cykloserin ... ethanbutol, ethanbutol, ethanbutol. Nem csoda, ugye, hogy így el-butultam, nem csoda, ugye? Nézd, nézd, gyermekem, ezt a zöldet. Nézd! (Afféle zsánerképbe merevednek, mozdulatlanul nézik a szép, nagy, zöld üveget) Kámfor volt benne. Már kámfort játszott, de a kámfort játszó kámfor csak még zöldebbé teszi a zöldet...

FIÚ (áhitattal, mint aki még sosem látott ilyesmit) Szép.

CSÖMÖRE (a kámforosüveget a fiú kezébe helyezi) Tre-cator, trecator, trecator... trevintix, trevintix, trepentinolaj ... jamel szirup ... manna. (Mind gyorsabban váltogatja az üvegcséket. IVlin,tho azt mondaná: illuminál) Luminál, luminál a luminál. Ebből zabált be a Farkas papucsos! (A papucsára mutat) Két napig aludt, közben leállt a vizelete, és végül tüdőgyulladásban halt meg. Fagykenőcs, keserűvíz ... baldriáncepp ... repülő, repülő repülőzsír ... oleum olom-ecet... neomycin, kanamycin, streptonycin ... capreomycin, capreomycin ... Már megint ezek a micik!... Anizs, boróka, boróka... pas ... pas, pas, pas, pas, pas ... Ég a gyomrom, ha látom. Lepasszolok, mi-helyt megpillantom a past. Majd' ötven évig zabáltam marokszámra a past. Ötven évig: pas tudod, mit jelent az?!

FIÚ Igen, fél évszázadot.

CSÖMÖRE Fél évszázadot?

FIÚ Az idén tanultuk, hogy mi az évszázad és az évezred.

CSÖMÖRE Az évszázad és az évezred ... Mi az? Szépen mondod. Milyen szépen hangzik: fél évszázad. Fél évszázadig zabáltam, mint egy disznó, a past. (Túr az üvegek között. Rőfög. Kiömlenek a pirulák. Közéjük fekszik) Pas, pas, pas ... parafa ...

FIÚ Parafon. A jó! Nézzel!

CSÖMÖRE Lila egérszar, az asszony öblögette vele a manduláját.

FIÚ Hiper-mangán.

CSÖMÖRE Parafon, parafon, trevintix. Véltre egy trevintix! Mint egy disznó... trecator trevintix. Itt jön-nek a trevintixek! Most már jöhetnek a trevintixek! (Békaperspektívából) Akár egy táj. Egy fehér pirulákkal leöntött, fagykenőccsel bedörzsölt táj ...

FIÚ Térkép.

CSÖMÖRE Fagykenőccsel bedörzsölt térkép... Fagykenőccsel bedörzsölt Ázsia. Bayer aszpirin alatt Kiev! Még e tájon sincs maradás... (A térkép látható részéhez mászik, próbál felkapaszkodni) Hozd be az egyik sörshordót, majd abba belerakjuk.

A fiú begurítja az arbronsos kishordót. Számolni kezdik

FIÚ Egy, kettő, három, négy ...

CSÖMÖRE Öt, hat, hét, nyolc... Ennyi orvosságot kell megzabálnia egy élet alatt — egy évszázad alatt! az emberfiának! Én megzabáltam a fejadagomat, át-

rágtam magam rajta... és élve maradtam... Most már csak vizet iszok, olykor tejet... A föld közepe felé vettem az irányt, és most hirtelen a Napon találtam magam. Milyen szépen csillognak! Nézd, egy-egy kis nap rejtőzik mindegyikben!

FIÚ Veróna... .

CSÖMÖRE Verónál mustárolaj anizs elixirium ...

A fiú egy átlátszó, közepes nagyságú üveget emel föl. Sokáig vizsgálja, csörgeti. Kukorica van benne

FIÚ Mik ezek?! Ez nem orvosság? Kukorica?'

CSÖMÖRE (ő is megvizsgálja) Ez tényleg nem orvosság.

Ja, tudora már! Hogy a fenében keveredett ez ide? FIÚ

Mik ezek?'

CSÖMÖRE Feleségem aranyfogai ... Tedd zsebre, és add el az öreg Föglinek, az órásnak ... (A fiú, zsebebe dugja. Kigurítja a hordót)

FIÚ Köszönöm szépen, Csömöre bácsi. Csókolom!

Csömöre sokáig néz utána, majd a Könyvhöz ül. Előkeresi mellényzsebéből a ceruzát, felemeli, vizsgálja.

CSÖMÖRE A plajbász is elfogy lassan, elfogy, mint a gyertya ... 500 darab orvosságosüveg, a fiúnak. Meg kellett volna nézni, nem kukorica volt-e mégiscsak benne. Még megveri az öreg Föglein. Azt hiszi, ugratja, kukoricát akar eladni aranyfogak fejében. Kukoricát aranyfogak fejében... Még megveri a gyereket. (Fel-emeli a botját) A gyerek... Hány éves lehet? A gyerek... (Mintha hadakozna valakivel) Az én gyerekem ... megkékült, megfeketedett ... A gyerek ... Még megmérgezi magát azzal a tömérdek pirulával. Szólni kellene neki, hogy csak az üvegeket tartsa meg... Még megmérgezem. (Vidám hangok. Csömöre ijedten kapja fel a fejét) Mára ígérkeztek?! Mára? Éppen mára? A bohócok! (A Könyvben lapoz, izgatottan) Vigyázni kell! Nagyon kell vigyázni, minden úgy, mint ahogy az árnyék csúszik a földön, észrevétlenül ... A bohócok! Ezek mindent össze fognak keverni! Hamiskártyások! Visszafogni! Lefékezni őket, lefékezni! Mindent csak a Könyv szerint, betűről betűre ... Nehéz munka lesz. Itt van: A bohócoknak a nagy, fekete tükrös szekrény. 5 darab női ruha, fekete, az első asszonytól. 4 darab női ruha, fekete, a második asszonytól. És kész. Semmi más. Semmi. (Összecsukja a Könyvet. A zaj felerősödik. Zörögnek. Csömöre kizárja az ajtót, és az igazgatóval az élen bevonul a színészek színes serege) Ni, egész hadsereg! Jaj, Istenem, hányan vagytok? Még sosem voltak ennyien ebben az istenverte lyukban. Még a temetősor sem. Nem szeretem a tömegjeleneteket ... Nem gondoltam, hogy ennyien fognak jönni ...

IGAZGATÓ (csöndre inti színészeit) Szép nagy szekrény, tényleg szép, Csömöre úr.

CSÖMÖRE Igen, a nagy tükrös szekrény a tietek. Másik szekrény már nem is maradt...

IGAZGATÓ Éjjeliszekrény sem?'

CSÖMÖRE (a Könyvből) Doroghi — 2 darab éjjeliszekrény. 2 darab éjjeliszekrény, ráadás. (Nevetés) Csendesedjétek, csendesedjétek csak, madárkáim ... (Az igazgatóhoz) De mi a fenének nektek egy ilyen nagy, nehéz tákolmány? Két évig dolgozott rajta a Vinczer, meg egy évig aztán a tükörgyár... Az öltözőbe tán? Ha két asszony motyója belefért, akkor belefér az egész színházi pereputty. Kerekelt kellene szereltetni alá...

IGAZGATÓ Ó, dehogyan az öltözőbe, dehogyan... Ám ami a kerekeket illeti... Ezen még gondolkodunk...

Egy szindarabhoz kell, Csömöre úr! Egy színparabhoz!

CSÖMÖRE Szín-darabhoz?

SZÍNÉSZEK (két részre válva, vidáman, miközben fél-reviszik az üvegfalat, és előrehozzák a fekete, tükrös tákolmányt)

Szín darab szín

Darab szín darab

Szín darab szín

Darab

szín

IGAZGATÓ (irányítja a munkálatokat, vezényli a kórust) A nincs maradás című szindarabhoz kell.

CSÖMÖRE Nincs maradás?

SZÍNÉSZEK Nincs maradás.

CSÖMÖRE Nincs bizony, madárkáim, nincs maradás.

IGAZGATÓ *(majdnem a közönség közé esik; hátra fordul)* Bocsánat... Egészen a színpad szélére helyezzük majd és ott:

- nyitogatni-csukogatni kezdjük,
- pisztolyreflektorokkal lövünk tükreibe: tükörfalak, cserepek hullása,
- addig nyitogatjuk-csukogatjuk, amíg könnyezni nem kezd a közönség, amíg végül mindenki be nem hunyja a szemét, amíg mindenki meg nem vakul,
- s akkor természetesen vége az előadásnak, bár nem vagyok meggyőződve arról, hogy a vakoknak sem-mi keresnivalójuk a színházban,
- úgy akarok játszani a tükörrel, mint amikor a gyerekek az ablakokon bevilágítanak, úgy, mint tükreikkel a majmolt.

CSÖMÖRE Csendesedjél, csendesedjél . . . Hát bizony, ami a szekrényt illeti, azon és abban van mit megsíratni . . . ezek a ruhák itt bal felől az első asszonyéi voltak, ezek itt jobb felől pedig a másodikéi . . .

2. SZÍNÉSZ Ennyi asszonyt el tetszett fogyasztani?!

CSÖMÖRE El tetszettem fogyasztani?

IGAZGATÓ Próbáljátok csak lel gyorsan őket! *(Egesek vetkőzni kezdve, mások csak úgy, ruhára próbálnak. A férfiak is női ruhába öltöznek)* Ezek a fekete ruhák kitűnően tükröződnek! Így-így: akárha egy nagy-nagy temetésre készüléne, közben, ne feledjétek, a közönség állandóan sír, ők is be vannak avatva. Be, a temetésbe . . . Lobogtassátok a fekete kendőket!

1. SZÍNÉSZ Ezek meg itt kicsodák?

CSÖMÖRE Vasalók.

2. SZÍNÉSZ Vasalók, ezek?!

CSÖMÖRE Rézvasalók.

Nagy rakás, különböző nagyságú rézvasalót döntenek ki, nagy csőrömpöléssel

1. SZÍNÉSZ Igen, rezek . . .

CSÖMÖRE *(kezébe vesz egyet ő is; tenyerét vasalgtatja)* Csipkevasalók.

1. SZÍNÉSZ Mit tetszett mondani?!

CSÖMÖRE Csipke...

2. SZÍNÉSZ Csipke?!

CSÖMÖRE Második feleségem apáca volt fiatalkorában . . . de megbetegedett, és a szülei kivették a rendből . . . Később az apácáknak vasalt, . . . ő vasalta mind a két templomnak a csipkéket, terítőket, papi ruhákat, palástokat . . . Csak vasalta, nem mosta . . . Az apácák mosták . . . keményítették . . . Senki sem tud úgy mosni, mint az apácák . . . Néha, amikor nem volt itthon az asszony, megérintettem azokat a fehér kelméket, végtelen terítőket . . . arcomhoz érttem őket . . .

1. SZÍNÉSZ Milyen kicsike!

CSÖMÖRE Az egyes számú.

2. SZÍNÉSZ Tényleg, ez az egyes, ez a kettes . . .

3. SZÍNÉSZ Hármas, négyes, ötös . . .

1. SZÍNÉSZ Hatos . . . hetes . . . kilences, tízes . . .

2. SZÍNÉSZ Hol a nyolcas? Gyerekek, kinél van a nyolcas rézvasaló?

IGAZGATÓ A nyolcas hiányzik. Miért hiányzik a nyolcas csipkevasaló, Csömöre úr?

CSÖMÖRE Nem is tudom már, nem is tudom már . . .

1. SZÍNÉSZ És hogyan melegítik ezeket?!

CSÖMÖRE Így, itt kinyitják, és ezeket a vasakat a spartheltra vagy a parázsba teszik, akár a nagy szabóvasakat.

2. SZÍNÉSZ *(miközben a fekete kendőket vasalják a térképen)* Én meg azt hittem, hogy mint egy bombont, csipesszel parázsba tesznek bele . . .

IGAZGATÓ Temetésre készülünk, gyerekek, temetésre! Egyesek még mindig öltözködnek — tükrök előtt, a tükrök között, hogy egzakt legyek : a tükrökben, mások a kendőket és a szemfedőket vasalják.

4. SZÍNÉSZ Meg a halott fülét!

SZÍNÉSZEK *(komolyan)* Vasaljuk a halott fülét . . .

5. SZÍNÉSZ Valóban, milyen gyűrött az emberi fül!

4. SZÍNÉSZ Az emberi nemi szerv . . .

5. SZÍNÉSZ Bár a túlvilágra ne érkezzen ilyen gyűrött lapátokkal . . .

IGAZGATÓ Kuss, Elemér! Halottunk nincs. Csak a tükrök vannak, meg a temetés, meg a könnyező közönség . . . A vasalókat is felírjuk, Csömöre bácsi?

CSÖMÖRE A vasalók nem eladók. Nem.

IGAZGATÓ Van itt, ami nem eladó?

CSÖMÖRE A vasalók nem eladók.

1. SZÍNÉSZ Van még csipkéje a Csömöre bácsinak?

CSÖMÖRE A vasalók nem eladók. *(Próbálja összeszedni őket)*

2. SZÍNÉSZ Csipkével van elszegve a pöndöle!

IGAZGATÓ Lilike, szállj le a Csömöre úrról!

:3. SZÍNÉSZ *(kihúzza egy nagy fiókot)* Mennyi imakönyv!

SZÍNÉSZEK Atyaúristen !

:3. SZÍNÉSZ Csömöre bácsi ezt mind kiolvasta?!

CSÖMÖRE *(botjával az imakönyvek közé tűr, majd kezében egy vasalóval a térképhez hátról észrevétlenül)* Egy sort sem olvastam belőlük, egy sort sem, gyermekeim . . .

A második asszonyé volt, ez volt a hozománya: egy kocsiderékra való imakönyv!

SZÍNÉSZEK Egy kocsiderékra való imakönyv!

1. SZÍNÉSZ Meg a tíz kis rézvasaló . . .

2. SZÍNÉSZ Igen, meg a tíz kis csipkevasaló. Bár én azt hittem, a csipkét nem kell vasalni . . .

1. SZÍNÉSZ A műanyag csipkét . . .

2. SZÍNÉSZ Nekünk csak műanyag csipkéink vannak . . .

:3. SZÍNÉSZ Egy sort sem olvastam el belőlük! Pedig milyen szépek! Ez — bőr ! Ez — elefántcsont! Ez — se-lyem! Ez — antilop ! Ez — bársony!

IGAZGATÓ *(dobban a lábával)* Nincs maradás! *(Hal-kabban)* Temetésre öltözködök . . . A kendőket próbál-gatjátok . . . a fekete muszlinkendőket, a nagy fekete vállkendőket, a fejkendőket . . . Nyitogatjátok-csuko-gatjátok a tükrös ajtókat . . . kívül is tükrök, belül is tükrök . . . Érdekes lenne kerekeket szerelni rá . . .

4. SZÍNÉSZ És motort építeni bele . . .

IGAZGATÓ Lepattognának a tükrök . . . Vasaljátok a szemfedőket . . . Elemér, kuss azokkal a gyűrött fülek-ke! Válogattok az imakönyvek között . . . turkáltok . . . Hangosan keresgélitek ki, mit olvas majd a sírgödör-nél . . . *(Karmesterként vezényel)*

SZÍNÉSZEK A te sebeidbe rejts el engem!

1. SZÍNÉSZ Ha az ördög sugalmi nem maradnak rejtve, a világosságot el nem szenvedhetném.

SZÍNÉSZEK Szemünk nagyon és nem látunk.

2. SZÍNÉSZ Hálát adok Neked, Megváltóm, hogy tet-szett Magadat nekem adni. Én minden fenntartás nél-kül Neked adom magam, avégre, hogy bennem meg-tedd azt, amit megtenni kívánsz . . . *(Vetkőzni kezd)*

IGAZGATÓ Türtőztesd magad, Lilike édes!

3. SZÍNÉSZ Örökkévaló Atyám, felajánlom eszemet.

4. SZÍNÉSZ Felajánlom emlékezetemet.

5. SZÍNÉSZ Ó, kegyes szentlélek, felajánlom akaratomat avégre, hogy szereteteddel felgyullaszd és Magad-hoz öleld azt !

2. SZÍNÉSZ Ékesítsd fel lelkedet a Te adományoddal!

IGAZGATÓ Kuss, édes Lilikém, kussoljál a lila hang-súlyozásoddal!

2. SZÍNÉSZ *(meghunyázkodva)* Tégy a tisztaság temp-lomává . . .

1. SZÍNÉSZ Én, Nagy Nana, átadom és felajánlom sze-mélyemet, életemet, gondjaimat és szenvedéseimet, hogy ne használjam többé lényem egyetlen részét sem másra, mint . . .

3. SZÍNÉSZ Oh, kegyes . . .

4. SZÍNÉSZ . . . ajtatosságának jeles edénye.

5. SZÍNÉSZ Titkos értelmű rózsá.

6. SZÍNÉSZ Dávid királynak tornya.

7. SZÍNÉSZ Elefántcsontból való torony.

SZÍNÉSZEK Frigynek szent szekrénye.

IGAZGATÓ Megismételjük! Frigynek szent szekrénye . . .

SZÍNÉSZEK Frigynek szent szekrénye.

IGAZGATÓ Szent szekrénye!

SZÍNÉSZEK Szent szekrénye!

1. SZÍNÉSZ Hajnali szép csillag.

SZÍNÉSZEK Mennyországnak ajtaja.

IGAZGATÓ Megismételjük! *(Lilike bemegy a szekrény-be)*

SZÍNÉSZEK Mennyországnak ajtaja.

4. SZÍNÉSZ *(mint egy gyóntatószékben, oldalvást oda-térdel Lilike elé)* A gyónás legyen értelmes, de tisz-tességesen nevezd meg a bűnöket. Nem jól cselekszel ha elmeséled, hol, mikor, miképpen stb.

2. SZÍNÉSZ *(a szekrényből)* Miképpen?!

4. SZÍNÉSZ Miképpen keletkezett l 1. a rossz vágyad, és hogyan tépelődöttél, míg végre beleegyezted, vagy ha elmondod mások bűnét, a magadérol meg megfeledke-zel. Jobb ehelyett érthetően megnevezni a bűnt, annak számát (ha súlyos) és megvan.

2. SZÍNÉSZ Súlyos bűneimet ismerem ...
 IGAZGATÓ Lilike!
2. SZÍNÉSZ (*mind nagyobb rést nyit a nyikorgó ajtón*)
 Egyéb bűneme a következők...
- IGA ZGATÓ Temetkezés előtt nem gyónunk!
1. SZÍNÉSZ 1834-ben költözött Dupont Tours-ba. Magával hozta anyját, leánykáját, Alfréd nevű néger szolgáját...
 SZÍNÉSZEK És Adélt, egy fiatal mulatt nőt.
 IGA ZGATÓ Melyek a nevezetesebb skapulárék!
4. SZÍNÉSZ Az előbb ismertetett Ivármelhegyi skapulárén kívül nevezetesebbek még ezek ...
1. SZÍNÉSZ ...Jézus szents. Szíve, Szent József, Szent Ferenc harmadrendi, Szentháromság ...
4. SZÍNÉSZ ...fehér alapon vörös-kék keresztel... ,
2. SZÍNÉSZ ... hétfajdalmú szüz ...
4. SZÍNÉSZ ... fekete ...
1. SZÍNÉSZ ... szeplőtelen fogantatás ...
4. SZÍNÉSZ ... kék ...
1. SZÍNÉSZ ... Krisztus Urunk kínszenvedéseinek ...
4. SZÍNÉSZ ...vörös ...
1. SZÍNÉSZ ... skapuláréja ...
- SZÍNÉSZEK ... vörös skapuláréja ...
3. SZÍNÉSZ ...az üdvösségre vezető út: a szenvedés ...
5. SZÍNÉSZ ... kik a szenvedést jól felhasználják...
- SZÍNÉSZEK A trombitaszó egyszerre / Tehát minden sírfenekre / S ki-ki hí ítélszékre. / Bámul természet és halál. / Hogy földpor emberré vál ... / Az írott könyv megnyitattik ...
- IGA ZGATÓ (*felemeli Csömöre Könyvét*) Megismételjük.
 SZÍNÉSZEK Az írott könyv megnyitattik / Melyben minden foglaltatik, / Valami megbíráltatik ...
- IGA ZGATÓ Ezt mind-mind megzenésítettem! CSÖMÖRE (*abbahagyja a térkép vasalását, előrejön*)
 Akkor olyan lesz, mint a Csárdáskirálynő!
2. SZÍNÉSZ Csömöre bácsi, tetszett látni a Csárdáskirálynőt?!
- CSÖMÖRE Még az első asszonnyal bejöttünk egyszer megnézni...
2. SZÍNÉSZ Az én anyukám volta Csárdáskirálynő!
 A színészek a Csárdáskirálynő melódiáira énekelnek az előbbi töredékekből, és mikrojeleneteket improvizálnak imakönyvvel a kezükben ...
- CSÖMÖRE (*gyönyörködik bennük*) Akkor ti biztosan tudjátok, hogy a vasárnap Magyar Szóba az a dr'. Kopsz tette-e a hirdetést, amelyik itt, nálunk, Kanizsán a Csárdáskirálynőt vezényelte negyvenhétben... *Itt van, ki is vágta...* (A *Könyvből veszi elő*) Csendesedjétek, csendesedjétek. Régi bútorok: neobarokk szalon, női íróasztal, tükörrel, két faragott hálószo-ba-bútor, nagy íróasztal és fehér cserépkandalló... Dr. Kopsz, Zenta, Zlatne Grede 8 (Magyar Szó. 1976. szept. 12., vasárnap). (Elmélázva) Ó is kiárusít ... Óreg lehet. már nagyon... Emlékszem, ahogy eloltották a villanyt, és a kis pálcikájával kezében bejött a dús *hajú*, bajszos dr. Kopsz... És mi lett a többiekkel? Bónival?
- IGA ZGATÓ Bóni, a pék, öngyilkos lett.
 CSÖMÖRE És a cukrász?
- IGA ZGATÓ Felakasztotta magát... Nem tudtak visszazökkenni a hétköznapi medrébe, nem tudták elviselni, hogy le kellett jönniük a deszkákról... .
4. SZÍNÉSZ Maga miért nem tesz hirdetést az újságba?
 CSÖMÖRE Így is túl sokan jönnek, így is alig bírom visszanyomni, lelassítani, lelassítani ... lelassítani ...
- IGA ZGATÓ (*hirtelen, egészen hangosan*) De lekonyultatok! Nem titeket akar lelassítani Csömöre úr ...
 CSÖMÖRE (*hall-un, magának*) Mindent, mindenkit ...
 Bár tudom, nincs maradás...
- IGA ZGATÓ Röpködjetek! (Lekapja Csömöre lábáról a nagy, fekete papucsokat) Csapkodjatok, mint a gázs-lovak fehér végtelenbe pottyantott citromjai körül a varjak! Sokat kell még gyakorolnunk, sokat ... Közben el kell ugranom Zentára dr. Kopszhoz, hátha elvállalná a Nincs maradás vezénylését ... A Csárdáskirálynő-partitúrái megvannak még valahol... A túzóltó-zenekar hogy áll, gyerekek, milyen kondícióban van?
4. SZÍNÉSZ Sok a tűz mostanában, kitűnő kondícióban van.
 IGA ZGATÓ (inkább *magának*) Bár, tudtommal, egy lengyel szerző már felhasználta a Csárdáskirálynő motívumait ... Valami Witkiewicz ...
5. SZÍNÉSZ Stanislaw Ignacy Witkiewicz a Belzebub szonátájában ...
- IGA ZGATÓ Noha az operett műfaját, vagy legalábbis az érzéket, az adottságot hozzá, még Ázsiából hoztuk ... az óshazából... majd kivittük Hollywoodba... Sióval, meglátogatjuk dr. Kopszt Zentán... .
- SZÍNÉSZEK Bravó!
 IGA ZGATÓ Akkor hogyan is állunk, Csömöre úr? Álljatok sorba, így, és emeljétek fel az imakönyveket. SZÍNÉSZEK Még az óshazából hoztuk!
 IGA ZGATÓ Egy, kettő... öt meg öt ruha, tíz kendő, húsz imakönyv ...
- CSÖMÖRE (számol a *Könyvben*) Tíz ruha — az ezer; tíz kendő — az száz; húsz imakönyv — az is száz; az összesen: ezerkettőszáz ... meg a szekrény — kétezer; az négyezerkettőszáz ... A többi pakolják ide ...
- Az igazgató egy nagy, piros pénztárcából leszámolja a pénzt. A színészek kipakolnak. Az üvegfal többé nem kerül vissza. Most már csak az ágy takarja a térkép agg részét ... Kicipelik a szekrényt*
- IGA ZGATÓ Csak a tükrökre vigyázzatok! Lilike, mit akarsz azzal a sérvkötővel?! Azonnal tedd visszá! Viszontlátásra!
- CSÖMÖRE (*fellélegzik; azonnal a térképhez térdel*) Végre bemehtek Ogyesszába! Akár a gyémánt, úgy csillognak a macskakövek itt, ebben a kis, szűk utcában... facipóm felveri az egész kikötőt ... rá kell kötnöm valamit, mert megfognak ... Így, így. Ilyen puha macskaléptekkel kell a macskaköveken... Kutuzov utca 79., hátul az udvarban! A Babarci Mártontól kaptam a címet, Babarciéka! a Kutuzov utca 40. alatti pékségbe hordták dolgozni... Ogyesszában a Kutuzov utca 79-ben, hátul az udvarban egy magyar származású borbély dolgozik... Így, itt e nedves farakás mellett, így... itt vigyázz, nyitva, még mindig nyitva a pócegdör... fűj, mekkora patkányok... így, jól van... előbb szépen kopogunk... (A 2. színész, Lilike észrevétel nélkül besurran és csodálkozva nézi, hallgatja Csömörét)
2. SZÍNÉSZ Csokolom ...
- CSÖMÖRE (*megijed, fel akar tápászkodni, de elesik. Lilike felsegíti*) Tán elejtettétek? Tán elejtették a tükrös szekrényt?!
2. SZÍNÉSZ Én nem vagyok hajlandó cipekedni... Az igazgató még az utcán is próbát akar tartani ... a nap-sugarakkal kísérletezik a piactéren ... karfiollal akar-ja megtölteni a fekete szekrényt... — A gyűrődészkáért jöttem vissza, Csömöre bácsi.
- CSÖMÖRE Miféle gyűrődészkáért?!
2. SZÍNÉSZ Azért ott, ni! Milyen szép, tiszta... Még sosem láttam ilyen tiszta gyűrődészkát...
- CSÖMÖRE Nem, nem eladó. Semmi sem eladó... ma már semmi sem eladó. Befejeztük. Bezártam a bótot. Becsuktam a Könyvet. Kifáradtam, nagyon kifáradtam ... Milyen cirkuszt csináltatok! Feleségeim fekete ruhába öltöztetek... (*Simogatni kezdi Lilike fekete ruháját*) Ebben akartam eltemetni ...
2. SZÍNÉSZ Kit?
- CSÖMÖRE Ebben akartam eltemetni első felségemet. Már fel is öltöztettem, már szépen fel is ravataloztam a kecskelábú asztalon — amelyet csak disznóvágáskor használtunk —, de jöttek a rendőrök, meg az orvos és levetkőztették... Fönnáll a gyanú, mondta az egyik, igen, fönnállt a gyanú, hogy én dobtam a kútba...
2. SZÍNÉSZ Jaj, miket beszél itt nekem a Csömöre bácsi!
- CSÖMÖRE Aztán amikor elmentek, már nem öltöztettem fel újra ... Ott feküdt egész nap a kecskelábú asztalon, pórén... Még egy hónapja sem múlt, hogy kivették belőle a halott gyereket... Olyan kék volt, olyan fekete a poronty, mint egy néger... Ott feküdt egész nap... Nem mozdultam mellőle éjszaka sem, csak néztem, néztem... És lassan ő is megfeketedett, belepték a legyek, annyira légy nyüzsgött rajta ...
2. SZÍNÉSZ Jaj, Csömöre bácsi!
- CSÖMÖRE Akkor megmostam... Már hajnalodott... megmostam, de nem öltöztettem föl... Nevetségesnek tűnt ez a ruha. Mondtam, mégsem küldhetlek bohócként át... Egy fehér lepedőbe csavartam... Úgy tették a lábába, úgy vitték el ... En nem akartam megnő-sülni, én nem akartam gyereket... Tíz napig nem mozdultam ki a konyhából, tíz napig nem ettem, nem borotválkoztam — és akkor: megkaptam a behívót...

Csak hogy végre megszabadultam a szekrénytől... Én fontam ezt a fonalat, és szőttem ezt a szőttest, nekem is kell kifejtteni ...

2. SZÍNÉSZ Melyik szőttest?

CSÖMÖRE Az életemet, kislányom, az életemet ...Csak hogy végre elment a szekrény a sok ruhával, imakönyvvel. Magamnak félreteltem egy váltás alsóneműt. Csak hogy végre elment... elment — és végre bemehettem Ogyesszába!

2. SZÍNÉSZ A gyűrődesszáért jöttem...

CSÖMÖRE Nem, az nem eladó, a gyűrődesszka nem.

2. SZÍNÉSZ Talán még használni tetszik? Gyűr még a Csömöre bácsi?

CSÖMÖRE Nem használok én már semmit... Néha le is szoktam sürolni ... A kecskelábú asztalunk is ilyen fehér volt... a gyökérkefét szereti a puhafa ... Még Pestről hoztam 46-ban ...

2. SZÍNÉSZ Pestről? 46-ban? Ezt a gyűrődesszkat? Nem értem. Mit tetszett ott csinálni?

CSÖMÖRE Táncoltam ...

2. SZÍNÉSZ *(felkacag)* A Csömöre bácsi Pesten táncolt! Hát, ha ezt hallaná *anyukám*...

CSÖMÖRE Igen, ezzel a gyűrődesszkával.

„Felemelkedik a földről a gyűrődesszkat. Lassan, akárha egy súlyos márványlapot emelnének. Hirtelen megfordítják, és mondjuk, mint egy lepedőt emelik tovább, forgatják. Mert a borbély és a színészek „ránca” után a gyűrő-deszka jelenete következik. Kezdetben egy, később több reflektor világítja, célozza a deszkat. A repülő, a bombázás, az ágzúzás erősödő, mind elviselhetetlenebbé váló zaja. E mozdulatok és a „zene” már direkt kapcsolódik a kút- a barakkjelenethez, tehát a harmadik rész gépfegyversokkja is lesz teljes egészében előzmény nélküli ...

2. SZÍNÉSZ Gyűrődesszkával? Táncolt? Pesten? Ilyet sem hallottam még soha. Gyűrődesszkával ... ezzel a gyűrődesszkával ...

CSÖMÖRE Szirénázáskor én sohasem szaladtam a pincébe... Szirénázáskor én szépen vettem a gyűrődesszkat...

2. SZÍNÉSZ Szépen vette a gyűrődesszkat...

CSÖMÖRE Igen, szépen vettem a gyűrődesszkat és behúzódtam vele a konyha sarkában levő priccsre ... *(Lefekszik a földre, és maga fölé emeli a deszkat)* És vártam a támadást. Kísértem vele minden egyes gép, bomba, lövedék útját ... Úgy ugráltak rajta a páncélöklők, mint az udvarban lenn a főhadnagy tu' lányainak teniszlabdáit...

2. SZÍNÉSZ A főhadnagy úr?

CSÖMÖRE *(a deszka, alól)* A Fani főhadnagy úr engem hagyott ott a családjával... Bácskai volt... különben ismét kikerülök a frontra... *Az a kis konyha* volt az én birodalmam ... A szakácsnő már nem járt. a nagyságosasszony és a kisasszonyok pedig nem tudtak 'hízni ... Ahogy megszólalt a sziréna, abba hagytam a mosogatást, a krumplicucolást, eloltottam a cigaretta- támat és vettem szépen a gyűrődesszkat...

2. SZÍNÉSZ Vette szépen a gyűrődesszkat ...

CSÖMÖRE Ott lógott a kék kredenc és az ablak között egy kampós szögön ... A mákosbögyöllő volt a Franz főhadnagy úrnak a kedvenc étele ...

2. SZÍNÉSZ A mákos bögyöllő?

CSÖMÖRE A mákos bögyöllő ... Ahogy megszólalt a sziréna, vettem szépen a deszkat és vártam a táraadást... kísértem a konyha fehér falán röpködő árnyakat ... Úgy kopogtattak a kutyások, mint egy nagy diófa hulló termésével ahogy kopogtat... *(Lilike ujaival kopog a deszkán; 'megették gépként, sisteregve zuhan rá stb.)* A kilőtt gépeket volt a legnehezebb ki-védeni, a hasas, bombákkal teli gépeket, úgy csavarodott a füstjük, akár a sárkány farka... Egy gépágyú egészen közelről lőtt... *(Lilike ide-oda gurul a deszka, mini egy bögyöllő".* Az öreg kiegyensúlyozza) De a deszka mindig nagyon megnyugtató... olyan biztonságerzetet kölcsönzött, mint teknősnek a szaru-páncél... Csak a fejemet kellett behúznom... Volt, amikor leröpültem a priccsról..., de a gyűrődesszka, akár hogy estem, zuhantam is, mindig fölül maradt... fölül, a konyha bármely sarkába röpültem is... Ki-védtem vele, ki : Budapest ostromát!

2. SZÍNÉSZ Ezzel?

CSÖMÖRE *Hogy csodálkozik, nevettek rajtam, ahogy hátamra kötve a gyűrődesszkat. elindultam hazafelé. el-*

indultam Budapestről Kanizsára. Nevettek, de a gyűrődesszka többet ért minden papírnál, a gyűrődesszka mindent megnyitott előttem, még a határt is. Tisztelegtek a honvédek, tisztelegtek a partizánok, én meg, mint. egy pajzsot rántva magam elé a deszkat, elvonultam előttük ... De azért legjobban a feleségem csodálkozott, amikor megpillantott a deszkával a hátamon... Deszkáztak? Bedeszkáztak, Mihály? A bádigos legalább egy cibakot hozott. A Kutyás Sóti meg egy akkora aranygyűrűt hozott a Katica néninek, hogy nem bírja felemelni a kezét... Aranyszínű ez is, mondtam, így, a térdemre helyeztet deszkán dobolva, aranyszínű ez isaranyszínű tésztát vágatsz rajta a tyúklevésbe ... aranyszínű guráblit szaggathatsz, olyanokat, mint a csillagok ... bögyöllőt sodorhatsz ...

2. SZÍNÉSZ De most már nem bombáznak, Csömöre bácsi. Most már nem kell félnie, nem, a bombáktól, kutyusáktól. Nem kell félnie. Nem esik, nem hullik sem-mi a Csömöre bácsira ...

CSÖMÖRE Nem, nem kell félnem. Nem félek. Én nem félek. Már nincs mitől félnem: egyszer, legalább egy-szer, már mindentől megijedtem, egyszer legalább mindentől, halálosan. Egy dologtól nem lehet kétszer halálosan megijedni. Nem félek, gyeregem. Nem. Én valahogy már régóta belül vagyok a félelmen, belül, mintha ki sem húztak volna abból a kútból, mintha abban a kútban másznék lefelé, én visszafelé megyek a félelemben már hét éves korom óta, igen, onnan a jászolból kilépve, hét éves korom óta, visszafele megyek. Én, kislányom : szembe fordultam.

2. SZÍNÉSZ Anyukámat akartam meglepni vele ...

CSÖMÖRE Mivel? Mivel akartad meglepni anyukádat? 2.

SZÍNÉSZ A gyűrődesszkával. Véletlenül pillantottam meg itt a befőttesüvegek közlat, míg a dirink azzal a szekrénnel idétlenkedett. Anyukámat akartam meglepni, a Csárdáskirálynőt!

CSÖMÖRE A Csárdáskirálynőt? A Csárdáskirálynő még él?!

2. SZÍNÉSZ Anyukám nagyon megörült volna neki, mert az övé megvetemedett ... Beázott a spejz és megvetemedett ...

CSÖMÖRE Megvetemedett?

2. SZÍNÉSZ Meg.

CSÖMÖRE Megvetemedett a Csárdáskirálynő gyűrődesszkája?!

2. SZÍNÉSZ Meg. Megvetemedett. De különben sem volt valami j(i) deszka. Keményfából volt ...

CSÖMÖRE Manapság már gyűrődesszkat sem tudnak csinálni. *(Nevetve)* Keményfából csinálják. Egyetlen lidea van a gyűrődesszkának: az, hogy puhafaiból kell készíteni. Keményfa-gyűrődesszka nem állta volna ki Budapest ostromát, nem... Megvetemedett a Csárdáskirálynő gyűrődesszkája?

2. SZÍNÉSZ Beázik a spejze ... és megvetemedett a gyűrődesszkája ...

CSÖMÖRE A Csárdáskirálynő gyűrődesszkája ... Gyere, no, majd beírjuk a Könyvbe. Gyere, hogy be-vezessük a gyűrődesszkat a Csárdáskirálynőnek ... Nehéz nap volt ez a mai. Tán a legnehezebb. Meg-lódult. Majdnem meglódult a világ ... Elment a hurkatöltő. Azt hittem, ma már mást nem is adok ld. Azt hittem, ez a mai nap a hurkatöltő napja lesz ... *(Elmélázva)* Elment ... a hurkatöltő ... Elvitte a borbély ... Megíramodtak az orvosságosüvegcsék ... Meg-iramodtak az imakönyvek ... Mennyi orvosságos-üvegcsé!!! Mennyi imakönyv!!! Égszakadás, földindulás! Alig sikerült kiegyensúlyoznom, alig sikerült gátat vetnem a motyók lavinájának ... Érezted te is, ugye'?

2. SZÍNÉSZ Éreztem ... Mit, Csömöre bácsi? CSÖMÖRE Hogy milyen nehezen sikerült kiegyensúlyozni.

2. SZÍNÉSZ Igen, hogyne éreztem volna, Csömöre bácsi.

CSÖMÖRE De hát én szőttem ...

2. SZÍNÉSZ A szőttest?

CSÖMÖRE Én szőttem, bár mintha mindig is más mozgatta volna az ujjaimat. Én szőttem, nekem is kell kifejtennem, szétfejtennem. Gyere, bevezetjük szépen... Mi is a neved neked, gyermekeim'?

2. SZÍNÉSZ *(pukedlizve)* Tóth Lilike.

CSÖMÖRE Ahá, Tóth ! Tóth Lilike — 1 darab gyűrődesszka, a Csárdáskirálynőnek, ajándékba *(Megmutatja Lilikének, hogyan fogja meg. Kikíséri)* Így, így szépen. Szervusz...

2. SZÍNÉSZ Nagyon szépen köszönöm, nagyon szépen. Szombaton utazom anyukámhoz ...
CSÖMÖRE (magára zárja az ajtót. Kialszik a fény) Gyűrűfát meg majd szerez valahol, vagy az, úgy lehet, van is neki... Gyűrűfája biztosan van a Csárdáskirálynőnek ... Nekem csak pajzsom volt, kardom nem.

Második rész
ŐSZ

Fokozatosan kivilágosodik. Már csak egy helyiség van. Asztal, szék, ágy és (főleg a fal mellett) különböző tárgyak halmazai. A térkép mintha egy lépést tett volna, felénk. Egymáshoz ütött bambusznádak hangja

CSÖMÖRE Ho ... Ho ... ! Hol! Hol vagyok? Ho ... ! Ho ... ! (Fulladozva köhög) Azonnal... Azonnal világosságot gyűjtök! Azt hittem, az eső kopog a párkányon, a szél veri a falhoz a csatornát... Így van ez, ha bádogos az ember szomszédja, még gyorsabban rohadnak le a csatornák — csörög a mindenség, akár a macska farkához kötött konzervdoboz... Még leverem a cilindert... (Egészen közelről) Emlékszem, hogyne emlékeznék, attól a cseh utazótól vettem ... Megártott neki a snapsz, és napokig az istállóban hempergett. Aztán egy reggel lesöpörte magát, kivasalta ruháit az aszszony vasalójával, és mint egy igazi úriember, mint egy igazi bugyvicei üvegkereskedő, távozott... (Csörög. Meggyújtja a lámpást) Hogy kormoz újabban! (Ismét kopognak) Megyek ! Megyek már, no ! Hova a fenébe keveredtek a kulcsok? A Kutyás Sóti tegnap már át-küldte az inasát, megvenné az összes kulcsot ... (Megtalálja a nagy kulcsosmot, és kinyitja az ajtót. A borbély beszalad a kerékpárral)

BORBÉLY Jó reggelt!

CSÖMÖRE Így öntik?!

BORBÉLY Öntik, mintha csak a nyakamat, céloznák. Még el sem indultam és máris bőrig áztam. Besározom...

CSÖMÖRE Csak told be egész nyugodtan. Támaszd ide, a mappához ... Miért nem szerkesztesz esernyőt a biciklédre? Fenn a padlason van még néhány régi esernyő, majd beírom őket neked... Látod, a Tóth még kályhát is szerkesztett a lába közé, a váz alá ...

A borbély leveti zakóját. A kiskoffert az asztalra helyezi, felkattintja, kivesszi a törölközőt. Becsulcja, aprólékosan áttörli. Kinyitja. Megtörli a haját, megfésülködik

BORBÉLY A Tóth ! Krepp-papírral díszíti a szalmakalapját, és fogai között a Kommunista kiáltvánnyal járja a várost. Hozzám is be-betér a műhelybe... Felül a magas, löfejes gyerekszékre és felolvasást rendez... Borzalmasan avas szakállá van... többé talán már le sem lehet majd szedni ...

CSÖMÖRE A jómúltkor az unokája járt nálam ...

BORBÉLY Az unokája? Kinek az unokája?

CSÖMÖRE A Tóthé.

BORBÉLY Az unokája? Az egyik fia, ha jól emlékszem, Ausztráliában van, a másik meg Izraelben... A Tóth unokája?

CSÖMÖRE A Csárdáskirálynő lánya, a Lilike! BORBÉLY Atyaúristen, hát valóban: a Csárdáskirálynő Tóth lánya... Hol van most Éva?

CSÖMÖRE A bádogos azt mondja, hogy valahol Szerbiában ... Csacsakon ...

BORBÉLY A Lilike: Tóth unokája?! Tényleg ... Naponta találkoztam vele. És mi a fenét akart itt Lilike?! Mit vett?

CSÖMÖRE (a süvegcsukrot emelgeti) A bohócokkal volt itt, a tükrös szekrényért, de aztán visszajött a gyűrűdeszkáért.

BORBÉLY A gyűrűdeszkáért? A Lilike? (Nevet) Lilike, a gyűrűdeszkáért?

CSÖMÖRE (lassabban, groteszkebbül tornázik a süvegcsukorral, mint az első részben) A pesti gyűrűdeszkáért.

BORBÉLY Ja, igen ... És mit csinál vele?

CSÖMÖRE Az anyjának, a Csárdáskirálynőnek ajándékozta.

BORBÉLY A Csárdáskirálynőnek a Csömöre bácsi gyűrűdeszkáját? A Csömöre bácsi pesti gyűrűdeszkáját Csacsakra? A Csárdáskirálynőnek?

CSÖMÖRE Igen, a Csárdáskirálynő gyűrűdeszkája megvetemedett ...

BORBÉLY (álmélkodva) Megvetemedett?

CSÖMÖRE Beázott a spejze és megvetemedett.

BORBÉLY Beázott és megvetemedett ...

CSÖMÖRE Hozom a snapszot.

A borbély körülményesen vetkőzik. Száradni teregeti ruháját. A nadrágból kihúzza a szíjat. Keresi az üvegfalat

BORBÉLY Elment a fal is?

CSÖMÖRE El.

BORBÉLY A süvegcsukrot nem írta tán föl valakinek?

CSÖMÖRE Így. A süvegcsukrot nem adom senkinek.

BORBÉLY (felhörpint egy pohárkával) Megvenném.

CSÖMÖRE (csodálkozva felkapja a fejét) Mi a fenének az neked? Süvegcsukor borbélynak?!

BORBÉLY (a kiskofferből egy selyempapirosba csomagolt henger alakú borbélyszappant vesz elő és az öreg orra alá dugja — Csömöre visszarántja a fejét) Úgy néz ki, mint egy óriás borbélyszappan. Kitenném a kirakatba.

CSÖMÖRE Sosem gondoltam volna... Hát jó, legyen ... A Könyv ... merre is lehet a Könyv?

Előkeresik. A borbély helyetlenné válik

Vékony Ede — 1 darab ováltükör ... a hurkatöltő, fizetve, elment... 100 darab szarszappan, 4 darab porcelán gyertyatartó, 1 darab süvegcsukor. Így most már aláhúzom, mert nagyon fölszaporodik. Jöhetsz a szappanért. (Kinéz) Ha így esik, még rám szakad a menyegyzet! És majd habozni fogok! Az asszony — a második asszony — egész életében főzette a püpos nénikével ... mintha csak piramist akart volna emelni magának szarszappanból.

A borbély félmeztelen. Hosszú fehér alsónadrág, harisnyakötő, félcipő, kalocsni. A csupán néhány tárggyal, mozdulattal bővülő előkészületek elvégzése után hozzálát a szappanozáshoz. Túlszappanozza — egy pillanatra úgy tűnik, szappanhabba akarja fojtani az öreget, de az öreg nem veszi észre. A „kisiparos tánca” is veszélyesebb, ijesztebb

BORBÉLY Jövök, mihelyt felszikkad egy kicsit. Látom, már a fal is elment...

CSÖMÖRE A szekrénytől meg a faltól féltem legjobban. Tegnap végre ismét könnyű napom volt, csak a fogast adtam ki.

BORBÉLY Elment a fogas?!

CSÖMÖRE El. És bevezettem a Kovács Lukácsnak a cserepeket, meg a tetőszerkezetet ... Kiment az udvarra, és szépen egyenként megszámolta a cserepeket: 1020 egész és 52 törött...

BORBÉLY És ezekkel a falakkal mi lesz?

CSÖMÖRE Majd ledönti őket a bádogos, udvart akar itt, baromfiudvart ... Jó földből vertük

BORBÉLY (ismét fenni akarja a kést, és kezében a nadrágszíjjal az üvegfalat keresi) Nehéz megszoknom, hogy nincs már az a fal, az a kilincs ...

CSÖMÖRE Elment.

BORBÉLY A falat is a Vinczer csinálta?

CSÖMÖRE A falat is, meg a szekrényt is. Az apósom, a második apósom jóban volt vele. Olyan asztalos sem születik több felénk ... Nádpcájával az udvar porába vázolta fel a szekrényeket, gyöntatószékeket, és aztán az inasok lapátra vették a rajtot és bevitték a mű-helybe ...

BORBÉLY Minden szekrénye gyöntatószékre hasonlít egy kicsit, biztosan arról álmodozott, hogy mindenki odahaza végezze el a gyónást... (Csömöre mellé térdele mintha gyónna) Rossz már ez a szíj, de szerencsére tegnap nem strapáltam le a kést. Délután csak két kuncaftom volt. A Bolond Kertész — hozott egy kis citromfát, és ott, azon nyomban beleültette az egyik ezüsttálamba, majd kiszaladt az utcára paripacitromért, és meg is trágyázta... Meg a Pálincás Maris férje, a Pista — ő is természetben fizetett természetesen, egy gyöngytyúkot hozott, még most is ott van a fiókban... (Sokáig nyomkodja a kölnisüveg nagy, piros gumilabdáját, míg végre permetezni kezd. Először magán próbálja ki. Elpakol. Öltözködni kezd) Már elég jól meg is szikkadtak

CSÖMÖRE (a borbély kerékpárját vizsgálja) Szóval felszerelhetnéd, fiam, a masinánad ... (Fizet)

BORBÉLY (beírja noteszébe) Köszönöm szépen, és viszontlátásra hétfőn, Csömöre bácsi ! (Még benn felül a kerékpárra)

CSÖMÖRE (simogatja az arcát, ide-oda totyog, nem tudja, mihez kezdjen: eloltja a lámpát) Hétfő? Hányat

kell még aludni hétfőig? Fogytán már a bél is ...Igen, a Tóth biciklije volt egy igazán felszerelt, komplett masina: a hátsó narancsosládák egyikében még baromfit is nevelt. Egyszer a városháza előtt láttam, ahogy ott a biciklin tojt neki a japán kacsa... *(Tejet iszik egy köcsögből. Lábai közé veszi a székét, és egészen lassan, mint egy lassított felvételen, biciklizni kezd. „Játszik, utánozza Tóthot)* Tóth volt a legokosabb ember, akivel életemben találkoztam. Dupla kormánya volt, egy verseny- és egy normális. A versenykormányon dуда, a normálison csengő. Középen kottatartó, rajta az étolajjal átítatott Kommunista Kiáltvány. Tóth esőben-hóban karikázott, fennhangon olvasva. Csak néha lassított le, hogy egyik kezével hátranyúljon, finoman kivegye a tojást a kacsa alól, a kormányhoz kocogtassa és kiszippantsa ... *(Magszédül a „kanyarban”, leesik a székről. Feltápáskodik)* Hiába, öreg vagyok én már egy kicsit a biciklizéshez. Örök életem-ben gyalogos voltam. Kifejezetten gyalogos. Kifejezetten? Hát, valahol a gyalogos és a csűszómászó között... Van egyfajta csűszómászó, amelyik nem gyengeségből csűszik-mászik... *(Próbál fölkelni, de sehogyan sem sikerül neki. Odamászik a térképliez, meg-kísérel felkapaszkodni rá, de vissza-visszacsűszik. Zörgetnek az ajtón. Feláll az ágyba kapaszkodva. Ajtót nyit)*

FIATALEMBER Jó napot kívánok!

FIATALASSZONY Csókolom.

CSÖMÖRE *(meglepetten)* Jó napot!

FIATALEMBER Csömöre úr, az ágyért jöttünk. CSÖMÖRE

Miféle ágyért? Hogy hívják magukat? *(Ran-*

got '?r t) Gyöngé már ez a pápaszem ... A sok Butal--

pirulá...
FIATALASSZONY Gyöngé, meg egy kicsit piszkos is,

Csömöre bácsi.

FIATALEMBER Ha a pápa szemét is így kipontozná a
legyek, bizony nem tudná számon tartani
bárányait. CSÖMÖRE Hogy is hívják magukat? *(Az*

asztalhoz ül.

Pihég. Fellapozza a Könyvet)

FIATALEMBER Borsos.

CSÖMÖRE Igen, igen: Borsos Balázs — 1 darab ágy, üres.

FIATALASSZONY Hogyhogy üres, Csömöre bácsi?

CSÖMÖRE Hát, csak a fiarészek.

FIATALASSZONY A terítőt?

FIATALEMBER És a szalmazsák?

CSÖMÖRE *(megnyugodva, már-már mosolyogva)* Tessék,

nézzék meg, így írja a betű: üres.

FIATALASSZONY *(a Könyv fölé hajol)* A párna, látom, már

elkelt ...

CSÖMÖRE *(maga elé húzza a könyvet)* Kordován Elemér —

4 darab párna, 2 darab paplan, csak két párna fizetve.

Ismerik a postás Kordovánt?

FIATALEMBER Nem.

FIATALASSZONY Csömöre bácsi kérem, legyen szíves már

a szalmazsákot.

CSÖMÖRE Nem lehet, éppen azt nem lehet, dehogyan

lehet.

FIATALASSZONY Miért nem lehet?

CSÖMÖRE *(be akarja csukni a Könyvet, de elbizonyta-*

lanodik; feláll) Nem lehet. Mint a homok... *(Rezgő kezébe*

mered) Mint a homok az ujjai között... mint a homok,

úgy folyjon ki... észrevétlen ...

FIATALASSZONY Micsoda?

CSÖMÖRE *(visszaesik a székre)* Minden. A söprű ... a

befőttesüvegek ... a kisasszony... a szék... a faragott

függönytartó ... Minden.

Kicsapódik az ajtó

MUZZIKUS Jellem a bedenél!

CSÖMÖRE Miféle bedenél?

MUZZIKUS *(a befőttesüvegek között levő kis, zománcos*

bödönre mutat) Azé a zsiros bedenél.

CSÖMÖRE Ja, te vagy az! Azt hittem, már nem is jössz,

azt hittem, már neked is nehéz a zsír ...

MUZZIKUS Csak az üres bendő nehéz, csak az üres

bendő, Csemere ...

CSÖMÖRE Azt hittem, már te is olajjal főzöl ...

MUZZIKUS Nem vagyok én gép, hogy olajjal keneges-

senek, én művész vagyok, én disznózsírral járok. Cse-

mere. Megyek, Csemere. *(El. Mosolyognak)*

CSÖMÖRE Csak kenegessed ...

FIATALASSZONY Csömöre bácsi, estére már benne sze-

rettünk volna aludni.

CSÖMÖRE *(kissé zavarba jön)* Miben'? Miben'?

FIATALASSZONY Az ágyban.

CSÖMÖRE Estére már benne akartatok aludni'? Az ágy-

ban? Hát jól van, menjen a szalmazsák is. *(Előkotor-ja a*

ceruzacsakonkat) Borsos Balázs — 1 darab ágy, 1 darab

szalmazsák, üres ...

FIATALEMBER *(idegesen)* Üres?! Nli üres, már megint?!

CSÖMÖRE Fiaim, hát értsétek meg: a szalmazsák.

FIATALASSZONY Üres? A szalmazsák üres'? CSÖMÖRE A

szalmát nem adom. A szalma nem eladó. FIATALEMBER

(idegesen sétál) A szalma nem eladó ...

a szalma...

CSÖMÖRE Igen, a szalma marad, a szalmának marad-ni

kell.

FIATALASSZONY *(kissé vidámabban)* De hát mit csinál a

szalmával, Csömöre bácsi?!

CSÖMÖRE Semmit. Csak rakják ide. Csak rakják ide

szépen... *(Botjával lepiszkálja a zöld terítőt. Egy kis*

papírcsacskót lökdös a földön) A naftalin is marad ...

FIATALASSZONY Milyen szép szőnyegje van!

FIATALEMBER Nem szőnyeg ez. Nem látod'? — mappa..

FIATALASSZONY *(összehajtja a terítőt és az asztalra*

helyezi) Lefolyt...

CSÖMÖRE Mi folyt le?

FIATALASSZONY A mappa.

CSÖMÖRE Lefolyt, le bizony... Es már ezt is kikezdte a

moly...

FIATALASSZONY *(csak most fedezi fel igazán a térképet;*

elébe áll, összecsapja a tenyerét) Ázsia!

FIATALEMBER És majdnem egy az egyben!

CSÖMÖRE Irkutszk elesett! Kiesett... A moly megette

Irkutszk városát! *(Felveszi a naftalinos zacskót és be-*

szórja, bedörzsöli a térképet) Veszélyesek ezek a moholi

legények!

FIATALASSZONY Ó, Ázsia. Az egész! Ázsia! Nézd, Gyuri,

Ázsia! Nézd, megérintem. Érintsd meg te is, érintsd meg,

Gyurikám, te is Ázsiát. Ne férj, érintsd meg. Ne férj, no.

Látod, én érintem, érintem mind a tíz ujjammal, nézd,

mind a tizzel. Á... Oh... te hol érintetted meg először'?
Várj csak, ne mozdítsd el az ujjad! Habarovszky!

Habarovszk! Oh, Habarovszk! Én Arhangelszknél

érintettem meg először Ázsiát, Ar hangelszknél ! És

egész Petropavlovszkig húztam a tenyeremet, egész

Petropavlovszkig ! Hüzd csak így végig a tenyeredet, így

Arhangelszktől, így, egészen Tas-kentig ... Érzed,

Gyurikám, hogy forrósodik a tenyered alatt?! *(Feláll a*

székre vagy az ágyra) A Navarin-fok! Odafagytak az

ujjaim. Vlagyivosztk!

FIATALEMBER Hol szerezte, Csömöre bácsi'? Babikám,

gyere le, mert még kitöröd a nyakad...

CSÖMÖRE *(boldogan toporzékol, örül, hogy a térképen*

vannak) Még az öreg Szakmajszter igazgató ajándékozott

meg velem, amikor új térképet kaptak ... A térképeket

gyakran cserélik, átrajzolják, átfestik, de nekem ez a régi

is jó, hiszen én, mint egy hernyó, végigmásztam az

egészen... én érzek minden kis göröngyöt... Két hold

földet adtam érte az igazgató úrnak, két holdat a

Járászélen. Nem valami jó föld volt, szii--

szalmát. Néhány szál leesik a földre, és ott is tovább

piszkálja, igazgatja őket. A fiatalok is hozzálátnak)

FIATALASSZONY *(kihúzza egy marékka, felemeli és nem tud*

mit kezdeni vele) Ide?

CSÖMÖRE Igen, így, ide ...

FIATALASSZONY *(kinyitja a markát, kihullik belőle a*

szalma) Így?

FIATALEMBER *(felgyűri az inge ujját)* Hát jó, szedjük ki.

CSÖMÖRE Csak egész nyugodtan. Ne zavartassák magu-

kat. A szalma nem szemetel. Így. Utolsó szalmaszálaim

... *(Minden kissé nagyobb szalmacsomót szét-piszkál*

botjával)

FIATALEMBER *(abbahagyja)* Csömöre úr, pénzt keres

talán? *(Mosolyogva)* Pengót vagy dénárt?

CSÖMÖRE *(mosolyog, de nem hagyja abba a kutatása)* Az

asszonyok állandóan gyugdosták a pénzt. Ha másban

nem is, de ebben hasonlítottak egymásra. Igen, ha

másban nem is ... Az első olyan ázott veréb volt sze-

génykém; olyan ázott veréb... nem sikerült neki fel-

száradnia soha. Vizesen találtam, vizesen is vesztettem

el... A második meg éppen az ellenkezője volt, száraz,

kemény, akár a guráblis ... Csak vasalt, vasalt. Az

imakönyvektől is csak fényesedtek az ujjai. Akárhoz

magát vasalta, fényesítette volna... De a pénzt, azt

egyformán szerették gyugdosni. Ha másban nem is, de ebben hasonlítottak egymásra... Néha, ha jó kedvem volt, mondtam is nekik lefekvés előtt: gyerünk, asszony, megyünk a bankba.

FIATALASSZONY Elmorzsolódott már az a pénz. Elmorzsolták ...

CSÖMÖRE Legfeljebb csak kivasalódott ... Legfeljebb csak kivasaltuk ... Ha összesen tízszer voltam a két asszonnal a bankban, akkor sokat mondok. Én sosem szerettem kutyázkodni... *(Mind több a szalma, az öreg alig győzi szétpiszkálni)* Az első addig dörgölődött, hogy két hónapra az esküvő után állapotos maradt... addig ette a fene... A másodiknak már nem volt méhecskéje, amikor összekeltünk ... *(Félrepiszkál egy hosszabb szalmaszálat, majd nehézkesen letérdel, mutató- és hüvelykujjával megfogja, nehézkesen fel-tápáskodik, magasra emeli)* Ez még a Gónó-tanyáról való szalma... A Gónó-tanyáról... Este megtömtük, éjfél felé meg a lábatlan Baráth felgyújtotta a Gónótanyát. Porrá égett minden. Porrá. Augusztus eleje volt. Csak ez a kis szalma maradt... A Gónó is már tíz éve föld alatt van... Halottak napján hajnalban rendszeresen rászart haragosainak a sírjára... Nem tudom, az övét olyan rendszeresen látogatják-e a haragosai? *(Eldobja a szalmaszálat)* Aztán sokszor sikítot az asszony álmában, az első asszony, hogy ég a szalma, ég a szalma! Legalább fölszáradsz egy kicsit, sügtam neki, legalább fölszáradsz egy kicsit... Azért vettem feleségül, mert kellett valaki a bőtha. Italt is mértem, és ő olyan pincérlány-kinézésű volt szegény-kém... *(A süvegcsukor felé hátrál a szalmában, ami lassan már az egész szobát beborítja. Főlemeli és szuszogva, nyögve előbbre lépked vele)* Áruért voltam éppen Becskereken... Asszonykám egyedül volt odahaza... Jóságunk akkor éppen nemigen volt... egy üsző meg a malacok... Hetedik hónapban volt szegénykém... És hirtelen megjelentek a fináncok.

FIATALASSZONY A fináncok?

CSÖMÖRE *(egészen lassan főlemeli a süvegcsukrot)* Valaki megsúghatta nekik, hogy megyek dohányért. De elszámították magukat és kissé korábban találtak kijönni. Bár a dohányt vitték volna el... Ahogy megpillantotta a fináncok fiákerét az udvaron, beszaladt a raktárként szolgáló spejzba. Összevissza kapkodott ... Főllált a sámlira és gyorsan le akarta kapni a süvegcsukrot... *(Mintha ő is fellépne valamire. A földre zuhan. Kétszer is eljártssza nekik)* Akkor már nem lett volna szabad emelnie... Lezuhant... De úgy, hogy a süvegcsukor volt felülről... Így... Ahogy megingott alatta a sámlia, ő már akkor úgy fordulhatott, hogy megóvja a cukrot... és a cukor agyonütötte a gyereket... Ha így zuhan, akkor meg ő esik a cukorra... a gyerek akkor sem marad meg... *(Lassan mintha gyengülni kezdene a világitás)* Amikor hazaértem, már a falat rágta kinjában... A fináncok semmit sem vettek el... Felültették a sámlira... Ki sem fogtam a lovakat, le sem pakoltam a dohányt, hoztam be ide. Kanizsára, doktor Kosztolányihoz...

Váratlan üvöltés. A fiatal házaspár megjíed. Abba-hagyja a szalma kirakását. Egymáshol simulnak. Meg-rökönnyödvé nézik, mi történik.

Doktor Kosztolányi kivette belőle a gyereket... a fekete gyereket... Megszakadhatott benne valami ...

Még erősebb üvöltés. Elsötétül. Futkosás, suhogás. A szalma zizegése

Megörült...

A szalma maximálisan felerősített zizegése

Az udvaron voltam. A kamrából az istállóba menet, kezemben a vasvillával...

Kivilágosodik. Az udvar. A földön szalma. kútkáva. Csömöre kezében felemelt vasvilla

Egy patkány futott át előttem. Megijedtem, bár vártam valamit, hiszen hallottam, hogy a kutya nagyon kapar a rési füstölőben. *(Leccsap a patkányra. Egy igazi, döglött patkányt használjunk. Ahogy megszólal, megismétli a mozdulatot)* Felemeltem a villát, s ahogy hirtelen lecsaptam, jobbról hallottam a kutya kaparását. balról meg láttam, mintha láttam volna, hogy az asszony kiszédeleg a gangról... *(Csömöre hangját megnetofonról halljuk)* Szerettem volna visszacsinálni az egészet ...

Vissza már a kutya kaparását... Bár ne emeltem volna le a villát... De... hogy jött ki az asszony, ami kor ráfordítottam a kulcsot? *(Felemeli a villát. Leccsap)* Már elengedtem volna a patkányt. Már szoltam volna neki, bújj el gyorsan, takarodj; hogy ne lássa meg szegény! De akkor már, mintha valaki más irányította volna a karjaimat, lecsaptam. *(Leccsap)*

Megjelenik az asszony, csapzottan, lehasogatott ruhában. Ahogy felvonyított a patkány, felkapta a fejét és futni kezdett. Felkaptam a fejem és már tudtam, mindent...

Az asszony átszalad az udvaron és beleugrik a kútba. Hosszú sikoly

Lendületet vettem én is. *(Lendületet vesz, az asszony után iramodik. Utánacsap a villával, de nem éri el. Utánaugrik. Hosszú sikoly. Csönd. Majd csak a hang)* Éreztem, elkéstem. Már akkor éreztem, amikor lecsaptam a patkányra. Megpróbáltam leütni a villával. De csak felhasítottam a hátát... Őt hosszú barázdát hasítottam rajta ... Én is utánaugrottam. Nem volt időm eldobni a villát. Nem volt időm, (le nem is bírtam volna elengedni... Ha a villa nélkül ugrok. tán nem ütöm agyon ...

Sikoly. Elsötétedik. A hang folytatja

Beszorultunk a sötét, jeges csöbe ...

Szünet

Már elásták az asszonyt, amikor a patkányt, farkánál fogva, a kútba dobtam, tudtam, onnan már úgysem merek, onnan már úgysem iszom többé ...

Szünet. Ismét a szalma zaja. Kivilágosodik. Az ifjú házaspár szedi szét az ágyat, hordja ki az ágydeszkákat. Az öreg ide-oda totyog a sarkukban.

FIATALASSZONY Jól megtömték, Csömöre bácsi.

CSÖMÖRE Jól... *(Hátraviszi a süvegcsukrot)* A másik asszonyt öt évre rá vettem magamhoz... ahogy visszajöttem Szibériából... Az apácák jó betegápolók... Vele csak két-háromszor feküdtem le – a bankban. Szerencsére nagyon szentes volt ér még a sötétben sem mert dörgölözni. Úgy üvöltöttem, mint a szamár, amikor húztam ki belőle a farkamat, úgy éreztem, kihúzom a beleit... *(A fiatalok éppen künn vannak. Lábai közé szorítja kezét és felüvölt. Elzuhan, fetreng a szalmában)*.

Visszajönnek a fiatalok két vevővel. Az 1. vevő szó nélkül aggatja le a falról a szentképeket

CSÖMÖRE (a Könyvhöz vándorog) 10 darab kis szentkép.

FIATALOK, 1. VEVŐ Köszönjük. Vizontlátásra... (El) 2. vevő szó nélkül áll a közepén, majd Csömöre felé nyújtja tenyerét.

CSÖMÖRE (lapoz a Könyvben) Varródoboz, 2 darab klottszívvel.

2. vevő jelzi a fejével, hogy nem (lapoz) 5 darab pléhtányér.

2. vevő jelzi, hogy nem. Az öreg tovább lapoz. Nem találja. Felnéz és akkor észbe jut. Feláll, .kigombolja,, leveti és átadja mellényét

1 darab mellény.

2. vevő felveszi, begombolja. Tetszik neki, simogatja. Majd ismét Csömöre felé nyújtja tenyerét

1 darab rózsafüzér, fekete. *(Összezsukja a Könyvet és keresni kezdi a rózsafüzért. A vevő mozdulatlanul tartja tenyerét. Csömöre a szalmában turkál. Megtalálja. A vevő kezére akasztja)*

Nem mozdulnak. Elsötétedik.

Harmadik rész

TÉL

Hajnali derengés. Már semmi sem maradt az eredeti lakásberendezésből, lakásbeosztásból, semmi a lakásból. Csömöre már a falakat és a mennyezetet is kiárusította. A hideg fénysávok ha valamit, akkor inkább istállót sejtetnek. A térkép még egy lépést tett felénk, úgyhogy most már valóban a térképen, Ázsiában vagyunk. A borbély behajt kerékpárjával – amely lassan Tóth említett fura masinájára kezd emlékeztetni – behajt a szalmával szórt térképre. A kerékpár és a szalma felerősöd, majd elhalkuló nyikorgása, zizegése, zaja. Nem száll le, köröz a földön kuporgó, négykézláb mászó Csömöre körül. Csömöre már teljesen megöregedett, a végegyen-

gülés határán van. Két-háromszor megkísérel felmászni a térképre, a térkép függőleges részére, de amikor már-már sikerül neki, visszahullik, legurul. Egymáshoz ütött bambusz nádak zaja. A borbély köröz nyikorogva, ám a kerékpárról sehogyan sem tudja megállapítani, mit csinál a szalmában az öreg. Leszáll és a térképhez támasztja a kerékpárt. Speciális mozdulattal leakasztja a kiskoffert. Az öreg mechanikusan — tán szélütötten? — mozgatja karját. Egészen közel hajol a szalmához, 'néha arccal belebukik

BORBÉLY Mit csinál?! Az istenért, mi a fenét csinál ez a becsavarodott aggastyán? Mit motoz ott? CSÖMÖRE Vasalok.

BORBÉLY (a lámpához megy, meggyújtja; mind könyörtelenebb pusztaság) A cilinder?

CSÖMÖRE rézvasalójával a térkép függőleges része felé tartva) Elvitték... Ritka méret... a bugyovicei üvegkereskedő...

BORBÉLY Tán bugyovicei üvegkereskedő járt itt?

CSÖMÖRE Nem, nem jött még el a bugyovicei üvegkereskedő... A Rozi néni vitte el... De jól ismerem a terepet, sötétben is tudok mozogni...

BORBÉLY Hol a szemüvege, Csömöre bácsi? Segítsék megkeresni?

CSÖMÖRE Elvitték, azt is elvitték.

BORBÉLY (körülnéz, be-beles a térkép mögé; ismét sejtik, a színpad váza, szerkezete) Egész éjszaka vasalt?!

CSÖMÖRE (most veszi csak igazán észre a borbélyt. A függőleges részt vasalja, a „terepől” függően változtatva a vasalókat) Ezeket a fagyos homoktarajakat próbálok levasalni... ez nem a mi vajhomokunk, nem mi tisztai vajhomokunk

BORBÉLY (letérdel az öreg mellé, a térképhez. Arcuk/oi érintik, „suhogtadják” a mappát. A kiskoffert nem engedi ki a kezéből. Megrettenve les körül, először ijed meg attól, hogy ténylegesen is a térkép pusztaságába került) Ilo ... ! Ho ... ! Hol vagyunk? Hol az istenben vagyunk? Miféle pusztaság ez?! Ho...! Ho ... ! Hol? Hol vagyunk?

CSÖMÖRE (természetesnek veszi a kérdést, hiszen ténylegesen is már mindinkább az „orosz télbe” kerülnek; fúj a szél) A Jenyiszej bal partján... (Örködik) Az este, itt, pontosan itt, e kis domb tövében bezabáltam, ismét be találtam zabálni tülevéllel kevert hóból. Hánytam, ismét éreztem az alkohol illatát ...

BORBÉLY Ho ... ! Ho ... ! Hol? A Jenyiszej bal partján? Most merre?

CSÖMÖRE Arrafelé... .

BORBÉLY Omszk ... Tomszk ...

CSÖMÖRE A jég már: mint a tükör... Hideg vasalóval dolgoztam... (Nekimegy a kerékpárnak) Kerékpáron még mindig?

BORBÉLY (igazgatja az üres narancsosládákat) Kiengettem a levegőt. Így nem csúszik annyira ... Van egy kis langyos vize? (Ijedten járhatja körül tekintetét) Itt.

CSÖMÖRE (előkeresi a Könyvet a szobából, de nem nyitja ki, ismét félredobja) A Bagi elvitte a tűzhelyet ... (Gyorsan a Könyv után mászik, fellapozza a lámpás mellett) Bagi Bálint — 1 darab tűzhely, könyökcso nélkül.

BORBÉLY Éppen most kellett eladnia a sparheltot? Éppen télire? Nem tudta, Csömöre bácsi, megvárni a tavasza?

CSÖMÖRE A tavaszt? A tavaszi... Nem.

BORBÉLY És mi a fenét akar ezzel a könyökcsovel? (Lábával megpiszkálja) Teljesen szétette már a rozsdá. a korom.

CSÖMÖRE (felveszi, kiszórja belőle a kormot és a szalmát, beledugja mind a két kezét, akár egy muffba, és „harmonikázni” kezd — nem lehet megállapítani sír-e, énekel-e) A kis orosz harmonikára emlékeztem... Megnyi ... togor ... ogor ... rszk ... Kánya ... rszk . . kánya a jégesőben... nyi . . , nyi... kányák a jégeső-ben ... nyitogorszk ... nyitogorszk ... Magnytogorszk, Magnytogorszk! Magnyi ... togor ... ogor ... rszk . . rszk . . . rszk ... kánya ... rszk . rszk ... leverve kányák leverve... leverve ...

BORBÉLY (elveszi az öregtől a könyökcsoveket, félre-dobja. Maga is kormos lesz, helyet keres, hova ültesse az öreg) Tán már a sámlit is elment? Elment?

CSÖMÖRE A sámlit még nem, nem ment el.

A borbély kint megtalálja a sámlit, ráül, és úgy jön be.

Leülteti az öreg. Víz hoz. Az öreg kormos kezeit bámulja BORBÉLY Még nem ment el! Megyünk befele... befele ... Ide, így szépen megpihenünk egy kicsit ... CSÖMÖRE (énekelve) Nyi ... nyi ...

BORBÉLY Ne nyűszítsen már, ne nyűszítsen. (Felnýtja a szalmába helyezett kiskoffert és szappanozni kezdi) Sajnos, hideg... hideg...

CSÖMÖRE Hideg? Nem. Nem hideg... a hó volt a víz és a szappan is ... Azóta egy pattanás sem volt az arcomon... egy pattanás sem...

BORBÉLY Igen, mindenképp van valami haszna is az embernek ... Ha nem hagyja Szibériában a fejét, akkor többé biztosan nem lesz pattanásos a képe... (Nevetve) Ha otthagyná, akkor sem lesz pattanásos ... Az ember Szibériában hagyott képe nem pattanásos.. Mennyivel másképpen harsog a Csömöre bácsi képe, mennyivel másképpen, mint a Kis Kalaposé vagy a Kuttyás Sötéti ... Mennyivel másképpen harsog... Idegen kuncsafton is mindjárt az első suhintásnál meg-érzem, ha Szibériában járt... Más az a borosta ...

CSÖMÖRE (az arcához ér kormos kezével) Mint amikor pörkölik és forrázzák is a hizót ... Kezdetben azt hittem, az egészség jele. Hogy ez a pír az egészség jele ... Kezdetben az is lehetett. Aztán ötven év hektika! És most már ismét az egészség jelévé lett a pír, ismét; ... Ismét egészséges lettem: meghalhatok.

BORBÉLY (feni a borotvát — a csattogás felerősítve) Nincs egy jó katonáéve? Ez már elrongyolódott. Csömöre bácsinak biztosan van egy jó katonáéve, hiszen végigharcolta ...

CSÖMÖRE Nem harcoltam én... nem harcoltam én végig semmit... a semmivel harcoltam én végig. Véges-végig. A semmivel véges-végig. Sosem is volt nekem jó katonáéve... (Kihúzza ingét a nadrágból, felemeli: ujjnyi vastagságú kötél van a derekára csomózva) Ezzel, ezzel a kötéllal volt rám kötözve a rongy Ázsián át... (Feláll, a térképhez totyog, végig-húzza rajta a kezét) Pedig... nagy hányadát hason-csúszva tettem meg...

BORBÉLY (visszaülleti az öreg) Még majd elsőkörik nekem. CSÖMÖRE Már évek óta idehaza voltam, amikor a tulipános lárdaiban, lenn a mosókonyhában, ismét rá-akadtam erre a kötéltre ...

A borbély hümmögve megvizsgálja a kötelet

Nem tudom, ki tette oda. Lehet, hogy én. Csak akkor láttam, ahogy ott, a mosókonyhában ismét kezembe vettem, mennyire másfajta kötél ez. Majdnem elájultam durva érintésétől... Nem mintha valaha is könnyen ájultam volna. nem, akkor már kemény voltam, nagyon kemény én is, kemény, mint az élet, ugyan-olyan kemény, mint az élet, vagy még keményebb: de ez a kötél, ez a kötél — még tölem is keményebb volt... Keményebb. Valahol Tobolszk körül oldottam le egy kutyabőrökötégről... Az út menti árokban he-vertem összefagyva ... (Felugrik, egy marék habot vesz le az arcáról, és megjelöli vele Tobolszkot a térképen) ...itt, itt hevertem, mikor egy muzsikkínézésű figura. felvett a szánkójára. A szó szoros értelmében bedugott a kutyabőrök közé, hogy kiolvadjanak, hogy észhez térjek... Még rám is ült... Amikor észhez tértem ... (Ismét felugrik, ismét megjelöli a térképen) ...már itt valahol jártunk, itt valahol... Amikor észhez tértem a förtelmes büztől, akkor sem beszélgettünk, mert olyan erős, jeges szél mert meg voltak fagyva az ujjaim... a muzsik is rajtam ült... meg hát, újra el-elájultam a btictől... Évek óta használhatták már a nyers bőrök átköltésére, mert később bebizonyosodott, teljesen preparálta a kutyaszőr ... Az is lehet. hogy maga a tobolszki sintér vett fel szánkójára, maga a tobolszki sintér ... azzal a hátsó gondolatokkal, hogy egy kutyabőrrel több... Később, amikor kikecmeregtem alóla és mellé ültem, akkor sem beszélgettünk, mert olyan erős; jeges szél fújt, hogy ha kinyitjuk a szánkat, többé nem bírjuk becsukni, örök-re kipöcköl, jégpöcköt nyom be a pofánkba. Ilyen vas-tag jégcsapokat láttam, mint a süvegucukor, ilyeneket, csak hosszabbakat... féltem, ha leesik valamelyik, ha netán kitavasodik és leesik valamelyik, átdöfi a földet... a föld szívet... átdöfi ...

BORBÉLY (letérdel, hogy jobban hozzáférjen) Egy kutyabőrrel több vagy kevesebb...

CSÖMÖRE (néha szinte elalszik, s mintha álmában beszélné, mesélne) Szörös és koszos voltam akkor is, akár azok a rühes, sar- és vércsimbókós kutyabőrök -- már egy hónapja nem borotválkoztam, csak a szél borotvált, borotvált a szó szoros értelmében... Még az árokban heverve, félholtan is csak arról álmodoztam, hogy borotválkozom, arról, hogy szappanhab borít, a végtelen pedig csillogó borbélyműhely... arról, hogy ott fogok meghalni, ahol megborotválják az embert, mert Ázsiában nem borotválják a halottakat, ott nagy, mocskos szakállal vésik a fagyos földbe az embert... arról, hogy meghalok, és megérkezik a borbély: fehér lepedőt, végtelen keményített-vasalt fehér lepedőt gyűr a nyakamba és beszappanoz, be magasra tornyozva a habot, akár egy tortán, és megborotvál, kiborotvál, kiborotválja még a töveket is... Azért másztam, ezért másztam haza, hazafelé... Kassán borotválkoztam meg először. Kassa közelében ...

BORBÉLY Kassán? Hogy a fenébe került most meg Kassára? Ki tudja követni Csömöre bácsit?! Ki tudja követni a pusztákon?

Mind a ketten a térképhez mennek

CSÖMÖRE Hat hónapig másztam, amíg végre aztán fel mertem állni ... Így, itt ... Befúrta magam egy szalmakazalba ... Még nem döntöttem el, merre is indulok tovább... Szeged vagy Bugyovice felé ...

BORBÉLY (megkeresi a térképet) Bugyovice?

CSÖMÖRE Gondoltam, meghúzódom egy időre a bugyovicei üvegkereskedőnél ... egy időre ... vagy orokra ... meghúzódok a bugyovicei üvegkereskedőnél örökre ... én mindig is jobban szerettem üveggel dolgozni, mint tojással... Mi csak sötét, cukrot, kocsikenőcsöt, ustort, petróleumot meg cilindert árultunk a tanyán (még hát gyugiban ezt-azt), de cilindert még Adorjánról, Kispiacról és Ustorkáról is hozzánk jártak vásárolni... tudták, hogy a bugyovicei üveges csak nekem szállít ... Nem tudom, hány napig aludtam itt a szalma-kazalban, amikor fagereblyével kihúzott egy asszony . . . A férje még nem ért haza a háborúból... Ott állt az ablakban a borotva... (Feláll és eljátssza a jelenetet a borbélyjal. Észrevétlenül megváltozik a fény. Csömöre hangja a térkép vagy a közönség mögül, magnetofonról) Odarohantam és szappanozni kezdtem a arcomat... pedig az asztalon ott volt a gözölgő tej meg a kenyér ... Az asszony sem tudott sorrendet tar-tani ... vetkőztetni kezdett ... lehúzta a nadrágomat . . . de akkorra sikerült beszappanoznom magam... a pad-lón hemperegve borotválkoztam ... csurom véresen végeztünk mind a ketten...

Nagyokat üvöltöttek; a borbély vékony hangon, idegen szavakat

A kisgyerekek a kuckóból lestek bennünket, az egyik részük sírt, sikított, a másik részük meg vihogott, kacagott és pattogatott kukoricát szórt ránk... Az asszony végül is nagyon megijedt, mert úgy üvöltöttem, hogy azt hihette, levágtam a farkamat a borotvával ... közben csak a borbélyszappan lett vörös a vértől... (Kiveszi a borbély kezéből a 10–20 centiméternyi, véres borbélyszappant és hadonász vele) Itt, Kassa mellett, a Hernádban fűrdtem meg ...

BORBÉLY (visszaülteni és folytatja a borotválást. Témát vált, hogy elterelje az öreg figyelmét) Megvan még a tulipános láda?

CSÖMÖRE A tulipános láda? Várják csak ... Add csak a Könyvet. (A borbély odaadja. Az öreg lapoz) Tulipános tulipános láda ... Kenyeres Ildikó — a tulipános. a patkányfogókkal, meg az ezüstkrisztussal ... Ez a gyerekek, úgy látszik, ért a ládához. Félrehúzta az egyik deszkát, s szépen látszott, hogy alatta zöldre volt festve. Azt, mondja, 1848 után festették felénk kékre a ládákat...

BORBÉLY (nevetve) A kötél, a kutyazsíros kötél nem kellett az Ildikónak, mi?

CSÖMÖRE A kötél, fiam, akkor már nem volt benne, akkor már régen nem volt benne... A patkányfogók voltak benne... Igen, patkányfogóval volt tele a tu-• lipános ... Az ezüstkrisztus, a kis félkilós ezüstkrisztus nem tudom, hogyan került oda... az asszony, az első asszony rózsás kendőjébe volt csavarva... nem tudom ... az első asszony nem volt vallásos, de félt a patkányoktól... a második meg nem dugta volna az ezüstkrisztust a patkányfogók közé ... a tulipánosba . .

BORBÉLY De az ováltükör tán még megvan?! CSÖMÖRE Csak a nagytükröt, az írásomat meg a tükrös szekrényt vitték el... Mennyi tükröt gyűlt össze az én házamban! Akár egy borbélyműhelyben! Pedig majd fél évszázada nem néztem tükröbe... Majd fél évszázada... pontosan azóta, amikor szétlőtték ott a kistükroket ... Igaz, az Ob jegén „gyönyörködhettem” magamban eleget, egy életre kigyönyörködhettem magam ... Hason csúszva másztam át a holdvilágban... láttam, egészen közelről láttam az arcomat, s vártam, hogy leszakadjon velem ez a holdas tükrö... vártam, hogy beleszakadjak a tükröbe... hogy eltaláljanak a cserkeszek golyói... láttam lenni a sárba fűródött halakat... Nagyon hullámos lehetett az a tükrö, mert nem találtak el... ráfagytam, közel a túlsó parthoz, ráfagytam, annyit „gyönyörködtem” magamban. Hogyan akard elvinni az ováltükroket? Biciklivel a jégen?

BORBÉLY A hátamra kötöm... Már mind megvakultak a tükreim a műhelyben. A magái biztosan azért nem vakultak meg, mert a legyek konzerválták őket.

CSÖMÖRE Es a süvegcsukrot? Azt hogyan viszed el?

BORBÉLY (a kerékpárjához megy) Ide, a vázra kötöm a lábam közé...

CSÖMÖRE (mosolyog) Ilyet még a Tóth sem látott: hátadon ováltükör, lábaidd között süvegcsukor!

BORBÉLY (már nem tudja hogyan szappanozni) Kíván-jam még? Kívánja még Csömöre bácsi a szappanozást?

CSÖMÖRE Van még szappanod?

BORBÉLY Van még egy rezervám.

CSÖMÖRE Van? Hát akkor csak paskolj! (Kezével le-vesz a habból. Nézi. A borbély hangosan paskolja az arcát) Szeretem a habos pamacs hangját... csattanását... Így csapta le az arcomról a habot a géppuska is, éppen így ..

Lassan elsötétedik. Mig átrendeződik a szín, Csömöre hangját halljuk magnetofonról. Előbb úgy tűnik, a szín-pad szerkezetét látjuk, csak később tisztul ki a fagerendákkal alátámasztott, emeletes ágyakkal teli zöldesszürke barakk, a mozdulatlan, zöldesszürke figurákkal. Csömöre hol beáll a képbe, hol kilép, és magyarázza, mutogatja. Hangja mindig, vagy csak ha a képen van, magnetofonról hangzik

Már egy hete nem jártunk ki dolgozni... a fagy kettétörte a tárgyakat... már egy hete, hogy utoljára ki-vezényelték bennünket a tundrába ... Más, szomszédos táborokból is jöttek. A végtelen hómező kizöldült hirtelen, ki., akár a mi legelőnk... Álltunk ott, álltunk egész nap... már nem is ugráltunk, fegyelmeztettek lettünk, talpunk odafagyott a földhöz... csak álltunk és bámultunk ... Egy emelvényt ácsoltak elébünk...

Hallani a kopácsolást a sötétben

Délután érkeztek meg a vendégek. Trockij, a Vörös

Hadsereg alapítója, jött verbuválni ... meg Sztálin.

BORBÉLY (egészen :cözelről) Trockij — meg Sztálin?!

Trockij meg Sztálin együtt?!

CSÖMÖRE Csak egy-egy pillanatra láttam az arcukat a zöld folyótenger gözölgő hullámai fölött ...

Fenn a magasban nagy, Trockijt és Sztálint ábrázoló fényképeket vagy bábokat világítunk meg egy-egy pillanatra

Trockij pápaszemes, kecskeszakállas kis egérpofája csak úgy pattogott a kopasz kobakok felett, mert ő be-szélt, csak ő, amaz hallgatott, úgy állt ott, himlőhelyesen, mint egy bábu, nem csoda, hogy aztán annyi szobrot öntöttek róla... Azért jöttek, hogy megdumáljanak bennünket, álljunk át a Vörös Hadsereg-be .. Még sosem hallottam embert olyan gyorsan kelepelni ... Fel-felpattant... Vékony hangján, mint egy akrobata, néha egészen magasra tornázta magát... Meg majd elrepül, el, mint egy pipiske a tundra fölött, gondoltam. Amíg ott beszélt, beszélt, valaki visszalopakodhatott a barakkba, mert ahogy visszaengedtek bennünket, a német, az a félszemű tiszt, akiről már meséltem neked, üvöltöni kezdett, üvöltöni, mint akit hasba szúrtak, hogy valaki ellopta a gyöngyháznyelű bicskáját. Előbb nem értettük. Aztán, ahogy kissé fel-melegedtünk, jót röhögünk rajta. Később meg nyugtatni próbáltuk, sőt, néhányan már keresgélnek is kezdték .. De nem találtuk, senki sem adta elő. Az egyik, félig komolyan. csak annyit mondott a németnek, hogy az a ..bicska már régen Sztálinnál van, mert

ő látta, hogy az a bajuszos, amíg emez csicsgergett, le-
mászott az emelvényről... És persze a német ezt is
komolyan vette... jelentette az ügyet a Komandán. Előbb
csak azt, hogy eltűnt a Solingen-bicskája. Két-szer is
kijöttek, még kutyákat is hoztak, de hiába. A Solingen-
bicska nem volt sehol. A német meg mintha megőrült
volna. Ismét jelentette az ügyet, de már a központba, és
megemlítve a cseh Sztálinra tett utalását is... Akkor egy
leirat érkezett, hogy ha két napon belül nem kerül elő a
bicska, belőnek a barakkba! Borzasztóak ezek a németek.
Azt hiszem, még Péter-várra is írt... Azt suttogták, hogy
Lenin is értesült a dolgról, és mindent meg fog tenni,
hogy az ügyet elsimítsa... A leirat és Lenin nevének fe-
bukkanása után azt hittük, előkerül a bicska, vagy eláll
keresésétől a német. De nem, nem került elő, és nem állt
el, Még jobban követelődött, sírt, toporzékoltt egész nap,
mint egy agyalágyult gyerek. Meg hát abban is re-
ménykedtünk, hogy az oroszok sem veszik komolyan
ennek a szarosnak a bicskáját. Tévedtünk.

Kivilágosodik. Mint egy fényképen, mozdulatlanul állnak

Az a bicskahistória az egész verbuválási akciót meg-
torpedózta, senki sem jelentkezett barakkunkból Trockij
Vörös Hadseregébe — mindenki a gyöngyháznyelű Solint
énnel volt elkeveredve. Sztálin, ha valóban ő lopta A. a
bicskát, pokolfán átvette azt a pápaszemes pipiskét ...
Később még komolyabb trükkökkel ugratták,
bosszantották egymást... Két kitűnő bicskát kínáltunk fel
a németnek, ha visszavonja követelését a Komandán és a
központban. De szóba sem állt velünk. Nyűs... tett,
jajgatott egész nap ... Mondom, tévedtünk

IVlegelevenedik a kép

Es e egy reggel kicsapódott az ajtó. A küszöbre állították a
géppuskát, majd még ugyanabban a pillanat-
ban vigyázt és tüzet vezényeltek, és egy sorozatot adtak le ...
Eppen borotválkoztam. Az ablak mellett. Ennél a kis,
rácsos ablaknál. Fél pofámról már lehúztam a koszt. A
fa-mosdótál fölé hajoltam, s az arcomat láttam, az
arcomat és a sárral tapasztott mennyezetet, amikor
kicsapódott a barakkajtó és elhangzott a vezényszó :
VIGYÁZZ ! TŰZELJ ! A vigyázz nekünk szólt, a tüzelj a
tatárnak. Kiegyenesedtem. (Ki-egyenesedik) Nem néztem
körül a gerendák zsirosan csillogó erdejében, de láttam
mindent, mindenkit... Istenem, akkor telítődött a
szemem: láttam mindent, újra mindent, amit valaha is
láttam életemben, mindent, amit valaha is látni fogok
még... A sarokban seggreverőcskéztek. Középen
sakkoztak. A betegek az ágyban nyöszörögtek, vagy a
kályha körül kuporogtak. Ahogy kicsapódott az ajtó, az
egyik mennyezeti gerendából folyni kezdett a szűliszt.
Gondoltam, el kell állítani a liszt folyását, mert kifolynak
a gerendák, s összedől az egész tákolmány ...
Kiegyenesedtem. A szétvetett lábbal ülő géppuskás
vigyori kis tatárcára pillantottam, de a vele szemben
levő sakkozókat is láttam. Kiegyenesedtem.
(Kiegyenesedik és géppuska-vaktöltényekkel közéjük lö.
Majd — illusztrációként — egyenként megismétli a
lövéseket) És láttam: az első golyó szétviszi a
kenyérbélkirálynőt, szétnyitja a mellét a horvátnak.
Varazsdini volt, ő sakkozott a legjobban. A második golyó
a bástyát vitte szét és a falba fűrődött. Abban a
pillanatban elállt a szűliszt folyása. Különös dolog volt a
szűliszt ... Idegesített bennünket, idegesített nagyon,
főleg ha ettünk, és hirtelen folyni kezdett a csajkába.
Majd megütött bennünket a guta, de érdekes, sosem
kaptuk el, mindig hagytuk, hogy folyjon moslékunkba a
liszt... A futárt szétröpítő harmadik golyó az osztrákot
lőtte vállon Felüvöltött. Néztem a kis tatár arcát; kísértem
a különös sakkjátszmát. Mindent láttam. Láttam anyám
lila körmét: az ölkerítést szögezte, és rávágott az újjá-ra.
Pontosan huszonöt évvel azelőtt történt. Láttam az
ölkerítés fehér és fekete sörtével teli repedéseit... A
sakkfigurák állásából pontosan leolvashattam, hogy a
tizedik figura, a korommal bekent kis paraszt párja én
vagyok, de akkorra már le is csapta a golyó az arcomról a
habot. Az arcomhoz kaptam. (Lövés. A ha-bot szétcsapja
kezével az arcán) Harminc folyó röppent ki, míg
kiegyenesedtem. Kiegyenesedtem.

Három lövés, hárman dőlnek el

Hárman haltak meg.

Öt lövés. Öten felüvöltöttek

Öten megsebesültek.

*Ismét a kezdeti állókép. Majd a sorozat megismétlések a
halottak újra eldőlnek, a sebesültek újra felüvöltöttek.
Csömöre arcáról újra lecsapódik a hab*

Kiegyenesedtem.

*Fenn valahol ismét megjelenik Trockij és Sztálin fény-képe
vagy bábuja*

Mindent láttam. Láttam Trockij és Sztálin fejét fenn,
egészen fenn, a foglyok fejet fölött. Oda akartam ki-
áltani: a bicska? Hol a bicska?!

Elsőtétedik. Csak a hangokat halljuk

BORBÉLY És mi lett a gyöngyháznyelű bicskával?

Előkerült végül is?

CSÖMÖRE Nem. A Solingen-bicska nem került elő ..

Reggelre valaki a német mellkasába döfte a piszka-vasat

... Az izzó piszkavasat ..

BORBÉLY Ezek szerint a bicska nem volt a barakkban.

Mert ha ott van, akkor azt döfik a német mell-kasába

*Kivilágosodik. Ismét a térkép. A borbély befejezi a mun-
káját. Összepakol és kiskofferjét felakasztja a kormány-ra.
IVteliőt távozna, néhány kört tesz meg kerékpárjával. Az
öreg folytatja a vasalást. IVlind magasabbra kapaszkodik*

E havas jégpalástot, Szibériát felmelegíteni, kiolvasztani a
csöpp rezekkel, csöpp csipkevasaló-rezekkel, nem túl
nagy vállalkozás? (El)

CSÖMÖRE (vasal) Viljuszka ... Szangar ... Ha ott velem
lettek volna a vasalóim! A második asszony... Az első
asszony... Az ezüstkrisztus ... A patkányfogók ... A
szenvedés ... Nincs maradás. Nincs, csak a szenvedésben.
(Túl magasra kapaszkodik és legurul. Nem mozdul.
Lassan elsőtétedik)

Negyedik rész

TAVASZ

*Hideg fény. Középen, a térképen, a szalmában: a halott
Csömöre. A szalma már ritkább, és mintha homokkal vagy
porhóval keveredett volna. Egymáshoz ütött
bambusz nádak zaja. Behajt a borbély, nyikorogva köröz a
hulla körül, majd vigyázva a térképhez támasztja ke-
rékpárját, amely most már teljes egészében Tóth masinája:
a hátsó narancsostádjában japán kacska. Kiskoffer-ját a
narancsosládára helyezi, ott nyitja, pakolja ki, oda futkos
munka közben is. Olykor, megfeledkezve az öreg-ről,
masinájával foglalataskodik (dudál, csönget, tüzet stb).
Fél. Fél a mind közelebb nyomuló térképtől. A hullától.
Most döbben csak rá, hogy valami irreális térbe került,
hogy az elmúlt évtizedek alatt csak a csapdához szoktatta,
Csömöre. Csak borotvával a kezében mer körülszimatolni.
Azt is csak látni igazán, hogy „tánca” élethalálharc ...
A szalmában keresgél. Oldalt, a sötétbe kémlel. A térképen
betűz, a térképet kaparja, simogatja. Térképre nyomva
fület hallgatódzik. Kezdet-ben úgy tesz, mintha nem látná
az öreget, később pedig élőként kezeli. Némán
szappanozza. Borotválni kezdi. Néha áthelyezi a testet,
hogy jobban lássa, vagy jobban hozzáférhessen*

BORBÉLY Ügy csörög ... Csömöre bácsi ... úgy csörög a
borostája, mintha csak üvegsövecskéket törnék... bár
mindig is szerettem törni az eresz jégcsapfüggönyét ... Azt
mesélte, hogy arrafelé akkora jégcsapok lögtak, mint a
süvegcsukrok ... Lemostam a koszt a süvegcsukorról, és
kivettem a kirakatba, és most az egész város ott tolong az
ablak előtt... Két új inast kel-lett felvennem. De mi lesz, ha
még a rézvasalókat is kirakom? Ha el tetszene jönni bár a
kirakatig, de már a postakertből is meg lehet látna ...
Csak a fokák motyóit, a tojást meg a savanyú káposztát
kell kisöpörnöm, és akkor első osztályú kirakatom lesz,
olyan, amilyen még a mesteremnek sem volt... Szerettem
törni a jégcsapokat, meg az üveget is a tükörgyár sze-
metdombján ... merre is volt a tükörgyár szemét-dombja, a
vágóhid körül vagy a Kistónál? Szerettem törni az
üvegszemetet ... Egészen tönkretesz a késemet, hallja-e,
Csömöre bácsi, egészen tönkretesz a késemet?! (Feni a
kést a kerékpárhoz kötött szíjon. Le-

lecsúszik a nadrágja. Újraszappanozza az öreg arcát. Néha, motyogás közben, még a térképet is beszappanozza) Jól be kell szappanozni. Azt mondta, nem akar szakállasan érkezni a túlvilágra. Miért félt ez az ember annyira a szakállasoktól? Jobban haragudott rájuk, mint mi, borbélyok ... Mennyit kapartam ezt az arcot! Nem sikerült felmászni. Vagy? De hiszen, rajta vagyunk! (Felugrik) Ho ... ! Ho ... ! Hova jutottam ezzel a hullával? Ho ... ! Ho ... ! Hol vagyunk? Milyen fagyos még a szél! Csak annyira tavasz ez, hogy az öreget fölbuktassa ... Miféle pusztaság ez?! Drága lesz... drága... Kinek lesz drága? Nekem lesz drága az angorafonál, nekem... (Kihúzza egy hajszálát az öreg hajából, és azon próbálja ki, elég éles-e már a kése) Drága lesz nekem az ováltükör, a süvegucukor, a hurkatöltő ... a száz darab szarszappankocka ... a kenyérbélikirálynő ... a rázvasalók ... Hol vannak a rézvasalók? (Ötthagyja az öreget, és a szalmában összegyűjti a vasalókat. Az egyik narancsosládába pakolja őket) A rézvasalókat is kirakom a kirakatba. És föléljük őr: a SIMA ARC TITKA. Drága ... drága lesz... (Visszamegy az öreghez) Mit akarok én ezzel a térképhernyővel?! Igaz, a mesterem mi mindent nem borotvált életében! Hernyót is borotvált. Tevepüpot, egyik barátjának a fenekét és még egy házat is, igen, még egy iázat is megborotvált az öreg ... Ugratták, fogadás lett a vége, és az öreg szépen, szabályosan megborotválta, meg, Csömöre bácsi, meg, az egy-kori Kókai-házat. Arról volt szó, hogy sok disznó-sörtét találtak keverni a malterba, és a ház valóban szőrös volt, simogatni lehetett... a kamaszok mindig ott gyülekeztek, ott a szőrös ház előtt... Drága lesz ez nekem ... Jaj ! (Elfut, a térképhez lapul) Ivli történt? Történt valami, Csömöre bácsi? (Visszalopakodik) Megvágtam az arcát! Nem mozdul ... Csömöre bácsi ... Nem mozdul, halott... Halott. Semmi baj. Semmiség az egész. (Szalvétájával felitatja a vért) Akár el-vághatnám a fülét is. (Mosolyogva. A szalvétát vizsgálva egészen előrejön) Meg az orrát is... levág-hatnám ... Meg is köpölyözhetném? Tényleg, meg is köpölyözhetném. Itt vannak a kiskofferban a köpölyözők, nélkülük sosem indulok el, pedig még sosem köpölyöztem ... de azért sokszor adogattam a forró poharakat a mesternek ... Nincs szebb látvány a köpölyözőpoharakkal teli nagy fehér hát-nál... ahogy lassan megtelnek a poharak vérrel... (Hátrapillant) De hát Csömöre tuberán volt.

Igaz, az utóbbi években teljesen kitornázta magát... lehet, hogy már vérnyomása is volt... Lehet-e halottat köpölyözni? Milyen borbélymester az, aki még nem is köpölyözött? (Már-már nekimegy a borotvával, de ahogy hozzáér, észreveszi, hogy a test hűl) Hűl ! Mi-lyen gyorsan hűl! Istenem, már hideg. Azonnal fel. kell kötnöm az állát. (Gyorsan befejezi a borotválást. Bepúderozza. Bekölnizi) Kinyirom az orrlikát, hisz én-utánam már csak a kukacok legelik a szórt az orrlikában! ... (Összeüti a bokáját) Nyírást parancsol? (Nevetve megfésüli) Megváltoztathatnám a frizuráját. Szétválaszthatnám, szét — közepén; és akkor nem ismerne magára odaát a túlvilágon ... , (Kibontja Csömöre nadrágját, és leoldja a derekáról a kötelet) Egy kutyabőrrel több vagy kevesebb... (Felkóti az állát. Újra megfésüli a haját, ráfésüli a kötélre) A tobolszki sintér ... Meg kell mosnom. (Levetkőzteti meztelenre. Kiskofferjából kivessz egy nagy ecetes spongyát, és azzal törölgeti. Az öreg a hátán fekszik. A száján felejt a szivacsot. Lekapja) Majd végül újra bepúderozom! (Hasára fordítja) Tiszta gatyá! (Nevet) Tiszta ing! Mennyi gomb, mennyi apró gomb! (Borotvájával ledarabolja, lekaszálja őket) Ime, a nadrág! Be kell-e gombolni a halott sliccgombjait? Sliccgombok! (Le-kaszálja őket. Majdnem fellöki a lámpást. Megáll és hosszasan bámul a lángba) A bugyevicei üvegkereskedő! Merre is van Bugyevicei? (A térképhez megy) Va-

lahol Ázsiában? Földrajzórán a táblára akasztott térképbe verte a fejemet jó öreg tanítóm ... (Veri a fejét a térképbe) Ez a Tisza jobb partja! Ez a Tisza bal partja! Kétszer is majdnem belefulladtam a Tiszába: a közepe felé mindig forogni kezdtem, mindig forogni kezdett velem a világ — és nem tudtam, merre is kell úsznom, nem tudtam, melyik a jobb, melyik a bal... (Félve les körűl) J nem tudom, merre kell mennem. Nem tudom, mit kell csinálnom. Tán azért is lettem borbély, hogy nyugodtan elvághassam a nyakamat — ez valahogy bele van kalkulálva a foglalkozásomba ... Tán azért... azért, de a köpölypoharakba csöpögő vér miatt is... de az ajtó fölött himbálódzó sárgaréz tányér miatt is. (Énekelni kezdi Petőfi sorait) „Fűj a szél, táncol a tányér / A borbélyműhely előtt.” Mindig velem szidoloztatta a cégért a mester... Néha kilestük a cégéreket leverő részeg kamaszokat és kitetováltuk őket. (Köhög) Kell nektek borbélycintányér? Hahaha! Tán azért is lettem borbély... Kisgyerek koromban még, egyszer elvesztettem apám borotvaéles zsebkesét... A piszkavassal vert meg érte... A borotvaéles bicskát ... Akkor határozottam el, hogy vagy késes vagy borbély leszek ... „Fűj a szél, táncol a tányér A borbélyműhely előtt.” Tán azért is lettem borbély ... meg a nyári nádfüggöny csörgése miatt... a nádfüggöny csörgése miatt... (Lassan felerősödik a nádfüggöny „zenéje”) Ha csörög a nád, ha alig hallhatóan csörög a nád, az ollók is finomabban csattognak ... Ha csörög a nád ... minden szőrszálát külön-külön vágsz ki, egy könnyed mozdulattal, akár egy óriási tölgyet... ha csörög a nádfüggöny ... Tán azért is lettem borbély... És végül mégis ide kerültem, ide... Ha ... ! Ho ... ! Hová? Ide... Ázsiába egy hullával... (Valami megrezzen a térkép mögött) Nem szabad egy pillanatra sem letennem a kést. Ki van itt? Ki van a térkép mögött? (Nekiszalad. Felhasítja egy helyen. Tapogatja. IVlegnyugszik) Innen jöttünk ... Innen... Ide jutottunk... Ide... Átvágtam a Volgát Voronyezs fölött. Talán már egész Kijev víz alatt van! (Elhátrál a térképtől. Visszamegy a kerék-párhoz. A kacsa alól kivessz egy tojást. Visszamegy a halotthoz. Hol a tojást, hol a halottat vizsgálja. Megtöri a halott homlokán és megeszi. Újra bepúderozza, megfésüli. Összepakol. Elfújja a lámpást, és a narancsosládába teszi. Félretolja a kerékpárt. Leakasztja a térképet, és belegöngyöli Csömörét) Most megmond-hatnám a Csömöre bácsinak, hogy megszületett a Pityuka. A kis Ernőket eltitkoltam előle, el kellett titkolnom előle, el, mert amikor, most hat éve éppen, örömmel újságoltam, hogy megszületett; az Anika, Csömöre bácsi azt mondta, hogy nem szabad életet nemzeni, életet hozni a világra — így mondta. Meg azt mondta, hogy mi csak elvehetünk az életből... Nincs jogunk porontyokat mártani a világ szenvedésébe — így mondta. Nlár akkor átvághattam volna a torkát ... Mintha készültem volna is ... De tudom, őt is belemártották, be-lenyomták a világ szennyébe, szenvedésébe, bele, mint egy vak kismacska... .

A Mennyből az angyal, alig hallhatóan

Hétéves korában erőszakolta meg az a béres ott a já-szolban ... Megszületett! Pityuka hasonlít rám legjobban! Becsavarodott. (Tapogatja) Mi ez? Mik ezek a dudorok?! (Egy kicsit széthajtja) Moszkva ! Moszkva aranykupolái ! (Újra összegöngyöli. Félreguritjt. Teljesen üres színpad. Csak a fenékfal látszik. Visszajön a kerékpáron. Középen leszáll, félve körülles) Mesélte, Moszkvában akkora terek vannak, hogy sosem is lehet átérni a másik felükre ... végtelenek ... Állt, mesélte, az egyik közepén és sirt ... (Sokáig áll így, majd felül a kerékpárra, és fogai között a borotvával egy kör után nyikorogva távozik) Üres színpad.

Függöny